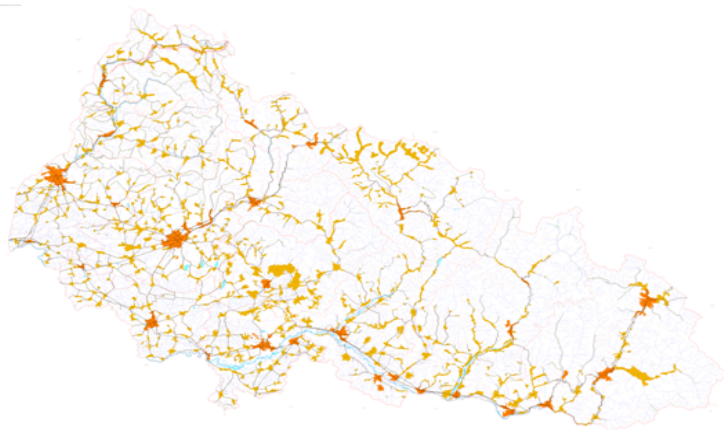

В. Пересоляк, М. Ходанич

***МОНІТОРИНГ
ГРУНТІВ ЗАКАРПАТТЯ***

МОНОГРАФІЯ

Державне агентство земельних ресурсів
України
Державне підприємство
«Закарпатський науково-дослідний та проектний
інститут землеустрою»

В. Пересоляк, М. Ходанич

**МОНІТОРИНГ
ГРУНТІВ ЗАКАРПАТТЯ**

Монографія

Ужгород — 2013

УДК 332.3; 349.4; 349.6.1

ББК - 20.1; 26.1; 40.3

Автори: В.Ю. Пересоляк, М. М. Ходанич

МОНІТОРИНГ ГРУНТІВ ЗАКАРПАТТЯ

Рецензент: М. Г. Ступень, д. е. н., професор,
завідувач кафедру земельного кадастру
Львівського національного аграрного університету

Видавництво «ТУРпрес», 2013

З погляду сучасних проблем природокористування, територіально-економічного розвитку та охорони навколишнього середовища регіону впливає першочерговість моніторингу земель не залежно від форм власності на землю, цільового призначення, категорій земель, належності підпорядкування на рівні територіально-адміністративних одиниць та утворень.

На основі вивчення основних критеріїв ґрунтоутворення території Закарпаття, ґрунтових обстежень, картографування ґрунтів, сучасної бази для обліку кількості та якості земель визначено наявний стан моніторингу земель регіону, основні технологічні підходи ґрунтових обстежень на сучасному етапі, необхідність створення єдиної бази даних їх обліку на паперових носіях та електронному (цифровому) виглядах, проблемні питання організаційно - правової бази моніторингу земель на сучасному етапі.

Рекомендовано для практичного та науково – методичного використання в навчальних закладах відповідного профілю та на виробництві.

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. Фізико-географічна характеристика Закарпатської області в аспекті ґрунтоутворення ¹²	
РОЗДІЛ 2. Осовні етапи вивчення якісної та кількісної оцінки ґрунтів регіону	26
РОЗДІЛ 3. Наявний стан та перспектива чергового обстеження ґрунтів регіону	35
3.1 Аналіз ґрунтового покриву Гукливіської сільської ради	38
3.2.Аналіз ґрунтового покриву Дийдянської сільської ради	55
3.3.Аналіз ґрунтового покриву Оноківської сільської ради	60
РОЗДІЛ 4. Деякі питання організаційно - правової бази моніторингу ґрунтів.....	93
ВИСНОВОК.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	103
ДОДАТКИ :	
- Карта якісний стан ґрунтів Закарпатської області в розрізі районів	
- Карта ґрунтів Закарпатської області-1948 р.	
- Карта ґрунтів Закарпатської області-1967 р.	
- Карта великомаштабного обстеження ґрунтів Гукливіської сільської ради Воловецького району	

- карта великомаштабного обстеження ґрунтів Дийдянської сільської ради Берегівського району
- карта великомаштабного обстеження ґрунтів Оноківської сільської ради Ужгородського району

ВСТУП

Актуальність теми. Незважаючи на техніко-технологічні досягнення людського суспільства на початку третього тисячоліття все виразніше проявляються ознаки енергетичного, сировинного, водного, продовольчого, земельного і навіть повітряного дефіцитів. Особливої гостроти набирають проблеми екологічної чистоти навколишнього природного середовища, збереження його відтворювального, відновлювального та асимілятивного потенціалів, оскільки катастрофічно зростають обсяги забруднень, масштаби виснаження і деградації окремих ресурсів довкілля. Одним із таких проблемних питань є використання земельних ресурсів, як основного засобу виробництва, особливо сільськогосподарських земель.

З погляду сучасних проблем природокористування, територіально-економічного розвитку та охорони навколишнього середовища регіону впливає першочерговість моніторингу земель не залежно від форм власності на землю, цільового призначення, категорій земель, належності підпорядкування на рівні

територіально - адміністративних одиниць та утворень.

Сучасне сільськогосподарське виробництво з екологічного погляду - це не лише руйнування і виснаження ґрунтів, забруднення водою і повітря, порушення і деградація ландшафтів, а й знищення численних видів рослин і тварин, біологічне забруднення планети. Крім того, сільське господарство за нинішніх його технологій, методів та способів ведення – це ще й джерело багатьох захворювань людини, оскільки зростає забруднення довкілля, знижується якість продуктів харчування.

За цих обставин необхідне вжиття заходів, які б попередили екологічні негативні наслідки розвитку ринкових відносин, які мають бути прогнозованими і контрольованими. Це вкрай важливо для особливо чутливих до антропогенного впливу гірських територій, до яких відносяться і Українські Карпати.

Системою спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів є моніторинг земель.

Робота не претендує на всебічне та детальне висвітлення проблеми з її глибоким аналізом. Але її можна безмежно розширювати для дослідження складних проблем сучасного етапу системного, наукового прогнозування використання земельних ресурсів, планування заходів щодо охорони земель, впровадження виваженої державної політики у цій сфері.

Основна ідея полягає в тому, щоб на основі узагальнення досвіду, теоретичних та практичних засад

у сфері земельних відносин сконцентрувати увагу на необхідності моніторингу земель, визначенні його пріоритетів.

Розглянемо деякі аспекти цієї проблеми в окремо взятому географічно складному регіоні - Закарпаття.

Мета і завдання дослідження

Метою роботи є вивчення основних критеріїв ґрунтоутворення на прикладі території Закарпаття, як найбільш складного району України, аналізу обстежень до картографування ґрунтів, створення об'єктивної бази для обліку кількості та якості земель, визначення шляхів їх раціонального використання, розробки

рекомендацій щодо застосування агроприйомів, адекватних конкретним ґрунтовим умовам в зв'язку з виниклою необхідністю у доповненні, поглибленні й перескладанні ґрунтових карт і супровідних до них матеріалів.

Для досягнення цієї мети в роботі послідовно розв'язуються такі завдання:

- вивчення основних критеріїв ґрунтоутворення території Закарпаття;
- аналіз обстежень до картографування ґрунтів за наявними матеріалами;
- визначення основ сучасної бази для обліку кількості та якості земель;
- визначення проблемних питань моніторингу земель в регіоні на сучасному етапі.

Об'єктом дослідження є сучасна база обліку кількості та якості земель для оптимізації процесів розвитку продуктивних сил та сталості геосистеми регіону в конкретному географічному положенні.

Предмет дослідження полягає в сукупності теоретичних і методичних засад та практичних рекомендацій визначення проблемних питань моніторингу земель регіону на сьогоднішній день.

Наукова новизна. На основі вивчення основних критеріїв ґрунтоутворення території Закарпаття, ґрунтових обстежень,

картографування ґрунтів, сучасної бази для обліку кількості та якості земель визначено наявний стан моніторингу земель регіону, основні технологічні підходи ґрунтових обстежень на даний час, необхідність створення єдиної бази даних їх обліку на паперових носіях та електронному (цифровому) виглядах, визначено проблемні питання організаційно - правової бази моніторингу земель на сучасному етапі.

РОЗДІЛ 1. Фізико - географічна характеристика Закарпатської області в аспекті ґрунтоутворення

Загально відомо, що материнська порода, рельєф місцевості, клімат, живі організми і час являються основним факторами утворення ґрунту, як одному із найактивніших елементів ландшафту, який в своєму розвитку не тільки залежить від зовнішньої сторони, але постійно розвиваючись у часі, змінює зовнішнє середовище.

За характером ґрунтового покриву територія Закарпатської області належить до найбільш складних районів України. Ця складність виявляється у великій строкатості ґрунтового покриву, зумовленій фізико-географічним положенням області, вертикальною зональністю, гідрологічними умовами, геоморфологічною та геологічною будовою [5, с 21].

Закарпатська область розміщена на південному заході України [3, с. 4]. Вона займає південно-західні схили Українських Карпат і північно-східну частину Середньодунайської низовини на ріці Тиса та її притоках. Закарпаття межує на північному заході з Польщею, на заході — Словаччиною, на південному заході - Угорщиною, на півдні - Румунією; на сході і

північному сході - Івано-Франківською, а на півночі — Львівською областями [8, с. 5]. Площа області становить 12,8 тис. км² або 2,1 % території України.

В геоструктурному відношенні Закарпаття знаходиться в межах південно-західної частини покривно - складчастої споруди Українських Карпат і Закарпатського прогину. У геологічній будові Карпат бере участь потужна товща порід крейдового і палеогенового флішу, вираженого ритмічним чергуванням глинистих сланців, пісковиків, алевролітів. Давнокристалічні породи поширені у південно - східній (внутрішній) частині Карпат. Для Карпат характерне повздовжньо-зональне розміщення основних структуро-орографічних елементів, які простягаються з північного заходу на південний схід [12, с. 5]. Закарпатський прогин виповнений неогеновими моласами. Гірські хребти, міжгірні улоговини і долини складають близько 80 % території, а південно-західна частина області знаходиться на Закарпатській низовині [12, с.10].

Залежно від абсолютних висот і характеру рельєфу на території області виділяються три орографічні одиниці: 1) низинна з висотами до 120 -130 м над рівнем моря; 2) передгір'я з висотами

від 130 до 350 — 400 м; 3) гори з висотами від 350 — 400 до 2050 м. Професор Цись П.М. поділив Закарпаття на п'ять геоморфологічних областей: Закарпатська низина, вулканічні Карпати, Полонинсько - Черногорська, Вододільно - Верховинська, Рахівсько - Чивчинська [5, с. 11].

Закарпатська низовина, як частина Середньодунайської низовини, в основному розташована на правобережжі р. Тиси і лише на південь від м. Виноградів вона частково поширюється на лівобережжя. Поверхня рівнини слабо похилена від гір до течії Тиси зі сходу на захід. Загалом низовина являє собою систему терас р. Тиси та р. Латориці. Заплавні тераси цих рік неширокі, а по р. Латориці в багатьох містах майже відсутні. Мезорельєф не виражений з добре розвинутим мікрорельєфом. Він характеризується незначними підвищеннями та зниженнями, які помітні навесні, коли застоюється в них вода і рослини вимокають. Між містами Мукачеве і Берегове було болото (Чорний мочар). Після осушення за умовами рельєфу — це ідеальна рівнина, яка порушується системою штучних каналів осушення. В орографії виділяються Чоп - Мукачівська низовина і Березівське вулканічне горбогір'я. Чоп - Мукачівська (Притисенська)

низовина піднімається на 5 — 6 м над рівнем ріки, утворюючи надзаплавну терасу з глинистих та суглинкових ґрунтів, що перетинається притоками р. Тиси. Берегівське вулканічне горбогір'я являє собою острівну групу з ліпаритів, яка простягається зі сходу на захід на 6 - 10 км, ширина його 7 — 2 км. Відносні висоти досягають 64 - 251 м, абсолютні висоти — 180 — 367 м над рівнем моря. Вершини горбогір'я опуклої форми.

Вулканічні Карпати представлені Вигорлат - Гутинським (Ужгород - Хустським) хребтом з його південно - західними передгір'ями, Іршавською улоговиною, Березне - Липчанським міжгір'ям і Солотвинською улоговиною. Вигорлат - Гутинський хребет на території Закарпаття складений андезитами, вулканічними туфами, парфіритами та базальтами. Над прилеглою рівниною він піднімається на 600 — 700 м. Хребет розчленований на гірські групи долинами річок Уж, Латориця, Боржава і Тиса. Вздовж північно-західного краю Вулканічного хребта вузькою смугою простягається закарпатське передгір'я низькогірно - увалистим рельєфом, що виник на давньотерасовій основі. Вулканогенні породи покриті алювіально - озерними відкладами, значно

поширена кора вивітрювання. В межах Вулканічного хребта між Великим Долом, Гатянським відрогом і масивом Тупий розміщена Іршавська улоговина, плоске дно якої становить спільна тераса рік Іршави та Боржави. Абсолютні висоти центральної частини досягають 130 м, а на окраїнах вони зростають до 200 м. Болотно - озерні відклади пліоцену території улоговини покриті четвертинним алювієм. Між Полонинським і Вулканічним хребтами з північного заходу від смт. Великий Березний (на р. Уж) до с. Довгого (на р. Боржаві) та с. Липча (на р. Ріка) шириною від 0,5 до 10 км простягається поздовжня долина. Солотвинська улоговина являє собою плоску терасовану місцевість, яка на північному сході переходить у полого - хвилясте низькогір'я, що прилягає до схилів Полонинського хребта. Праві притоки р. Тиси: Тересва, Теребля, Річка впоперек перетинають улоговину, утворюючи чітко виражені тераси. Полонинсько - Чорногорська, Вододільно - Верховинська, Рахівсько - Чивчинська геоморфологічні області складають гірську орографічну одиницю області, для якої характерні більш різкі форми рельєфу з похилими та крутими схилами різних експозицій. Вона являє собою вигнуту велику дугу гірських

масивів загальною довжиною до 200 км, яка простягається від кордону з Словаччиною і Польщею на північному заході і кордону з Румунією на південному сході. Характерною особливістю рельєфу гірської системи є чергування паралельних гірських пасм (Північне, Центральне і Південне) і довгастих долин, що тягнуться з північного заходу на південний схід. Більшість висот системи складає середньогір'я, високогір'я висотами Чорногори і Рахівського кристалічного масиву. До яких приурочені найвищі висоти Східних Карпат (Говерла — 2061 м, Петрос — 2020 м, Піп Іван — 2026 м). Північне пасмо утворює вододільні Карпати, в межах яких виділяються гірські системи Бескидів і Горган. Система хребтів Полонинських гір формує Центральне пасмо. Притоки рік Тиси, Латориці, Боржави, Терєблі розчленовують на відтинки Полонинські гори, створюючи гірські споруди. З північного заходу на південний схід в системі піднімаються гірські хребти — полонини Рівна, Боржава, Красна, Свидовець і Чорні гори. Ужгород - Хустський і Рахівський кристалічні масиви утворюють Південне пасмо гір, які розчленовані річками, створивши кілька гірських масивів: Попрични (крайній північно-західний на

захід від р. Уж), Анталовецька Поляна (між р. Ужем і р. Латорицею), вулканічна група Великий Діл (між р. Латорицею і р. Боржавою), Тупой (між р. Боржавою і р. Тисою), хребет Гутин являє собою крайній найвищий гірський масив Українських Карпат, розташований на схід від Полонинського Бескиду і простягається на довжину біля 40 км між долинами річок Чорної Тиси (на заході) і Чорного Черемоша (на сході).

Клімат території Закарпаття формується в результаті взаємодії декількох факторів, зокрема:

1. Перенос повітряних мас з Атлантики та Середземномор'я, або навпаки з континентальних районів Азії (циркуляційний фактор).

2. Сонячної радіації (радіаційний фактор), що відповідає конкретній географічній широті, рельєфу та експозиції схилів, висоти над рівнем моря.

Тривалість сонячного світла на території області коливається від 8,5 годин в грудні до 16,5 годин в червні, або 4500 годин на рік, але через хмарність на поверхню землі попадає 2025 годин прямого сонячного проміння, причому рівнина одержує на 30% більше сонячної радіації, ніж гірські райони. Влітку в найкращих інсоляційних умовах знаходяться гірські долини, орієнтовані з

заходу на схід а взимку більше тепла нагромаджується в долинах, що протягуються з півночі на південь. Загальна кількість сонячного тепла складає 48 ккал/см на рік, з яких 38-39 ккал/см² витрачається на випаровування, що свідчить про значну зволоженість.

Максимальна сума радіаційного балансу в липні досягає 8,8 ккал/см. Період з достатнім радіаційним балансом триває 10 місяців на рік. Сумарна радіація змінюється від 3110 до 4370 МДж/м². Мінімальні значення відмічаються в грудні в Міжгір'ї - 59 МДж/м², максимальні в Берегові - 633 МДж/м². Радіаційний баланс залежить від рельєфу місцевості, із збільшенням висоти він зменшується.

Циркуляційний режим. Основними циркуляційними процесами є перенос повітряних мас, їх трансформація, утворення атмосферних фронтів, циклонічна та антициклонічна діяльність. Над територією області різко переважає перенос повітряних мас з Атлантичного океану над переносом зі сходу. На протязі року тут переважає морське повітря помірних широт і дуже рідко сюди надходять тропічні або арктичні повітряні маси. Для зими характерна циклонічна діяльність з Атлантики і півдня, що зумовлює досить високі

температури і високу вологість. З настанням весни переважають повітряні маси з Азорського антициклону, а влітку з Середземного моря. Восени посилюється вплив сибірського антициклону, що зумовлює тумани та похмуру дощову погоду. В нижніх шарах атмосфери картину ускладнює гірська долина циркуляція повітря, що сприяє виникненню фенових вітрів, орієнтованих вздовж глибоких гірських долин. В низинах переважає взимку південно-східний вітер, влітку - південно-західний. Середня швидкість вітру становить 4,4 - 2,4 м/сек., максимальна - 40 м/сек. спостерігається на полонинах. Протягом року найчастіше повторюються вітри зі швидкістю до 5 м/сек. в низині і до 3 м/сек. в гірських долинах.

Термічний режим формується під впливом сонячної радіації, циркуляції повітря, характеру підстелюючої поверхні і висоти. Із збільшенням висоти середньорічна температура зменшується на 0,76 - 0,86°C на 100 м підйому. Середня температура січня коливається від -3,1° С (Ужгород), до -7,8 С° (Турбат). Середня температура липня +21,1° С (Берегово), +13,8° С (Турбат). Середньорічна температура +9,3° С (Ужгород), +3 С° (Турбат). Абсолютний

максимум температур в низині $+40^{\circ}\text{C}$, в горах $+37^{\circ}\text{C}$. Абсолютний мінімум температур в низині -33°C , в горах -36°C . Безморозний період триває в низині в середньому 175 днів, в горах - 150 днів. Найбільша тривалість безморозного періоду - 242 дні (Берегово), найменша - 101 день (Нижній Студений). Перехід середньодобової температури в бік підвищення через 0° починається в низині в другій декаді лютого і закінчується в другій декаді травня в горах. Літо, коли середньодобова температура вище $+15^{\circ}\text{C}$ починається в низині в першій декаді травня і триває в середньому 130 днів, до середини вересня. В горах вище 400 – 700 м літо триває 60 - 70 днів, а вище 1000 м літа взагалі не буває. Перші осінні заморозки починаються в низині 16 - 18 жовтня, в горах 27 - 29 вересня. Для вегетації рослин сума активних температур вище $+10^{\circ}\text{C}$ складає в низинах 3500°C , у передгір'ях – 3200°C , в горах 2900°C . Тривалість активних температур в низинах становить 185 днів, в горах - 150 днів.

Режим зволоження. Відносна вологість повітря досить висока, максимальна 80 - 87% спостерігається взимку, мінімальна 63 - 67% - весною. В режимі вологості немає виражених піків.

Сухих днів, коли відносна вологість нижче 30% буває 10 - 12 на рік, переважно в квітні - травні.

Хмарність. В холодну пору року переважає хмарне небо (січень - лютий – 50 - 60%, грудень – 60 - 70%). Найбільше ясних днів в у березні-квітні. Найвищий процент ясних днів на рівнині в серпні - жовтні 63 - 65%) (Берегово), найнижчий в горах – 41 - 44% (Нижній Студений).

Атмосферні опади. Середньорічна кількість атмосферних опадів коливається від 700 мм в низинних районах до 900 - 1100 мм в передгірних районах і 1500 мм в горах, що пояснюється орографічним підняттям повітряних мас з подальшим утворенням хмар. Річний хід опадів характеризується одним мінімумом в квітні-травні і одним максимумом в липні. В горах наявний другий максимум в жовтні, дещо менший від літнього. За холодний період (листопад - березень) випадає менше опадів (250 - 570 мм), за теплий період (квітень - жовтень) - більше (430 - 570мм).

Південно - західні схили затримують більше опадів, ніж північно - східні. Кількість опадів збільшується з висотою. Вертикальний градієнт річних сум опадів з підняттям в гори на 100 м збільшується на 130 мм для південно - західних і 70 мм для північно - східних схилів. Великі

коливання кількості опадів бувають між роками а також в окремі роки між місяцями. Середня кількість днів з опадами більше 0,1 мм в низинних районах становить 140 - 150, в горах – 190 - 200. Найбільша добова кількість опадів спостерігається в теплу пору року під час зливових дощів, коли на протязі однієї доби дощу випадає більше місячної норми (100 - 130 мм).

Сніговий покрив в горах встановлюється в першій декаді листопада, в низині в першій декаді грудня, причому в низині стійкий сніговий покрив утворюється рідко, він може утворюватись і сходити 5 - 7 разів. Протягом зими по території області утворення снігового покриву розтягується на 28 - 30 днів. Найменша тривалість снігового покриву - 51 день (м. Берегово), найбільша - 110 днів (с. Руська Мокра). Середня висота снігового покриву 48 см (с. Руська Мокра), - 12 см (м. Берегово). Максимальна висота - 32 см (м. Берегово), - 92 см (с. Руська Мокра). Максимальний запас води в снігу коливається в межах 0,2 - 0,4 г/см³. Коефіцієнт зволоження території коливається в межах 0,96 - 1,43.

Ґрунти мають значні відмінності в гірській та рівнинній частині. В рівнинній частині вони відносно молоді, мають незначну потужність з

характерною вертикальною поясністю. В межах лісового поясу (1100 – 1500 м) найпоширеніші бурі гірсько - лісові ґрунти на виположених схилах, буроземні - підзолисті, а на крутих - кам'янисті. Тут найкращі за родючістю лучно - буроземні ґрунти. На рівнині розповсюджені дерново - підзолисті та дернові ґрунти, а в зниженнях заплав - лучні і болотні. Найбільш інтенсивно ґрунти використовуються на рівнині, в передгір'ях, в горах - менш інтенсивно.

Територія області відзначається різноманітністю і видовим багатством як рослинного так і тваринного світу. Тут відомо більш ніж 2,6 тис. вищих спорових і насінєвих рослин (з 3,5 тис. по Україні). Рослинність гірської і рівнинної частини дуже відрізняється. Якщо в горах переважає природна рослинність, то на рівнинах - штучні сільгоспугіддя. В горах чітко проявляється висотна поясність: пояс мішаних хвойно - широколистих лісів з дуба, граба, бука, ялиці і лук (до висоти 600 м); нижній гірсько - лісовий пояс (приблизно до 1100 м), який складається з букових та мішаних ялицево - смереково - букових лісів; верхній гірсько - лісовий пояс (по 1 500м), представлений смерековими та ялицево-смерековими лісами.

Верхня межа лісу 1500 - 1600 м. Вище - субальпійський пояс, де переважає лучна рослинність. Вище 1800 м розташований альпійський пояс, де взагалі немає дерев та кущів.

Тваринний світ області також дуже різноманітний. Тут водяться 74 види ссавців, або 75% всіх видів ссавців України, 276 видів птахів, 10 видів плазунів, 52 види риб. Багато видів потребують охорони і занесені до Червоної книги України.

РОЗДІЛ 2. Основні етапи вивчення якісної та кількісної оцінки ґрунтів регіону

Моніторинг ґрунтів Закарпаття, як система спостережень за станом земель, має давню історію. Обсяги проведення робіт з моніторингу ґрунтів в регіоні визначались в часовому просторі в залежності від підпорядкування території (Австро-Угорщині, Чехо-Словаччині, Союзу РСР, незалежної України), державної політики щодо правового режиму земельними ресурсами, використання земель, державного фінансування з проведення досліджень, технологій і методів оцінки, обробки, збереження інформації та завдань прогнозування використання земель.

На нашу думку моніторинг ґрунтів регіону можна умовно розділити на декілька етапів.

1. Оцінка земель проводилась на науково-методичних основах земельного кадастру у вигляді австрійського та чеського кадастрів до 1945 року включно і характеризувалися комплексністю проведення робіт, достатньо глибокою детальністю польових обстежень на точній картографічній основі. Цінність австрійських земельних кадастрів полягала у детальному переписі й оцінці земель за громадами і всередині громад за земельними ділянками за

винятком скель, неприступних гір та доріг. В складених протоколах вся земля перераховувалася по полях з вказаними номерами ділянок, розмірами у сажнях, площі і дохідності від чотирьох основних культур. Оцінка земель була складною і визначалася за спеціальними тарифами для кожної общини і розтягувалася на тривалий період. Починаючи з 1919 року земельно-кадастрові роботи проводилися буржуазною Чехо-Словакією, основою проведення яких була покладена методика австро-угорського кадастру.

На даний час в своїй основі науково-методичні й практичні аспекти вище згаданих земельно-кадастрових робіт мають цінність і в наш час [18, с. 12 – 15].

Основою правового режиму земель була особиста власність, власність держави та общини. Земельні кадастри сприяли посиленню експлуатації й розоренню селянських господарств.

2. Особливості оцінки земель в епоху радянської влади (1945 – 1991 р.р.) зумовлені державною власністю на землю, відсутністю приватної власності, створення та господарська діяльність колективних (колгоспів) та державних сільськогосподарських підприємств (радгоспів).

2.1. Практично до 1957 року оцінка земель зводилася до реєстрації землеволодінь та погектарного обліку наявну у користуванні площу сільськогосподарських угідь, особливо ріллі колгоспів та радгоспів. При цьому землі присадибних земель громадян зменшувались до мінімуму. Зрозуміло за різністю якості ґрунтів, агрокліматичних умов унеможлилювалось виконання планів на рівні різних регіонів.

2.2. Завдання доповнення обліку кількості земель якісними показниками було виконано на Закарпатті в 1957 -1960 роках. На підставі ґрунтових, агрохімічних, меліорованих і геоботанічних обстежень було дано характеристику сільськогосподарських угідь колгоспів та радгоспів за генетичним типом ґрунту, забезпеченістю поживними речовинами, кислотністю, еродованістю та іншими природними чинниками, які впливають на родючість.

На основі обслідування та генералізації районних карт ґрунтів було виготовлено обласну ґрунтову карту в масштабі 1 : 20000 спеціалістами Закарпатської землевпорядної експедиції інституту “Укрземпроект” (Галян В. Г., Коцка В. А., Мельник М. М., Прешпектива М. А.),

розроблено картограми еродованих земель і районування протиерозійних заходів, хімічної меліорації та агрогрунтового районування [3, с. 3-4].

Крупномаштабні обслідування проводились ґрунтознавчі партії експедиції Науково-дослідного інституту землеробства і тваринництва західних районів УРСР під керівництвом Кожухаря Ф. Л., Гуменюка А. І., Ізбаша О. Г., Дроботенка О. Ф., Романова Б. В., Львівського державного університету (керівник Гоголев М. І.), Ужгородського державного університету (керівник Савельєв О. В.). У складанні районних карт в масштабі 1 : 25 000 брали участь спеціалісти інституту “Укрземпроект”, а саме: Андріішин М. Ю., Ганджа Ю. Ю., Галян В. Г., Цар І. І., Боцюрко О. І., Коцка В. А., Поліщук М. М., Донська Т. В та інших під керівництвом начальників експедицій Кожухаря Ф. Л. та Мацелюха В. Ф. Контроль та загальне керівництво здійснював відділ обслідування ґрунтів інституту “Укрземпроект” (Скорина С. О., Скитський І. П., Дяченко З. П., Голуб М. Л.) [3, с. 3-4].

Розмаїття отриманих даних на рівні держави, недостатність даних для проектних робіт, пов’язаних з організацією території

землекористування в визначенні адекватної оцінки ґрунтів за природними властивостями та економічною родючістю не давало відповіді на багато питань того часу.

2.3. В 1968 році законодавчо започатковано ведення державного земельного кадастру, де крім реєстрації землекористувань, обліку кількості земель включено якість земель, бонітування ґрунтів і економічну оцінку земель. Важливу роль в цьому відіграли затверджені в 1974 році Методичні розробки земельного кадастру в Українській РСР [16] та Всесоюзної методики оцінки земель (тимчасової) в 1976 році [6].

В 1976 - 1986 роках на території Закарпаття проведено великомасштабні ґрунтові обстеження земель сільськогосподарських угідь, створено високоякісні картографічні матеріали в масштабі 1:10000 на суттєво удосконалених засадах. Принциповою відмінністю стало обов'язкове застосування матеріалів аерофотозйомки, що слугували картографічною основою (замість використовуваних в 1957 - 1961 роках планів внутрішньогосподарського устрою, що містили лише межі угідь, полів, шляхи. Фотоплани й контактні відбитки відрізнялися наявністю прямих і непрямих діагностичних ознак ґрунтів (тон,

малюнок зображення тощо), що дало можливість точніше відокремлювати ґрунтові контури. Кардинально змінилися підходи до агровиробничого групування ґрунтів. Розроблено і затверджено єдиний обов'язковий номенклатурний список агрогруп ґрунтів із стабільним кодуванням цих груп, а також поділом на підгрупи за умовами залягання, в тому числі із зазначенням крутизни та характеру схилів, тобто фактичним урахуванням ландшафтного положення ґрунтів, чого досі у ґрунтознавстві не спостерігалось. Річні обсяги картографування ґрунтів визначалися потребами землевпорядного проектування і відповідно до цього – розміром фінансування [5, с. 23].

Коректування матеріалів великомасштабного обстеження ґрунтів по Закарпатській області було здійснено на площі 471600 га. Слід згадати, що велику роль у цій роботі відіграли ґрунтознавці Доніченко М. А., Мельник М. М., Ісаєвич М. І., Галян В. Г., Ромась М. М., Буртин І. І. та інші [5, с. 23, 20].

Таким чином на кінець 80-х років минулого століття сформовано цілісну систему земельного кадастру на паперових носіях, які містять відомості про реєстрацію земель і прав на них,

облік кількості та якості земель, бонітування ґрунтів і економічну оцінку земель.

3. В ході здійснення земельної реформи в Україні відбулися зміни щодо призначення, змісту порядку ведення державного земельного кадастру. Осовною відмінністю його ведення є зміна правового режиму – виникнення прав приватної, комунальної та державної власності на землю. Приватизація земель поставила першочерговим питання реєстрації земельних ділянок і прав на них, створення і ведення автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру.

Відповідно ст. 54. Моніторинг земель і ґрунтів «Моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення включає: агрохімічне обстеження ґрунтів; контроль змін якісного стану ґрунтів; агрохімічну паспортизацію земельних ділянок. Агрохімічна паспортизація орних земель здійснюється через кожні 5 років, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень - через кожні 5 - 10 років. Суцільне ґрунтове обстеження проводиться через кожні 20 років» [21].

Разом з тим оцінка земель, як складова частина державного земельного кадастру, занедбана. Економічна оцінка земель

сільськогосподарського призначення, грошова оцінка земельних ділянок ведеться за принципами оцінки пострадянської — колгоспно - радгоспної системи. Великомасштабних ґрунтових обстежень практично 25 і більше років не проводилось. Економічна оцінка земель сільськогосподарського призначення, грошова оцінка земельних ділянок, якісний стан ґрунтів, в тому числі бонітування ґрунтів, дуже часто не відображає реального стану, відсутнє їх відображення в автоматизованій системі ведення державного земельного кадастру.

На сьогоднішній день моніторинг ґрунтів в регіоні проводиться в декількох напрямках: великомасштабні обстеження в межах відповідних територій рад та населених пунктів за принципами оновлення картографічних матеріалів в масштабі 1 : 10000 на паперових носіях та створення їх електронного (цифрового) вигляду, детальних ґрунтових обстежень в масштабі 1 : 500 — 1 : 2000 в системі координат СК - 63 (ДП "Закарпатський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою"); агрохімічна паспортизація сільськогосподарських угідь (ДП "Закарпатський обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів та якості продукції"), іонно-фотонна

спектроскопія ґрунтів (Ужгородський національний університет, ДП "Закарпатський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою").

РОЗДІЛ 3. Наявний стан та перспектива чергового обстеження ґрунтів

В зв'язку з застарілими даними великомасштабного обстеження ґрунтів для проведення проектних землепорядних робіт, охорони земель тощо проводяться детальні ґрунтові обстеження ДП "Закарпатський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою" на замовлення юридичних та фізичних осіб щодо конкретних земельних ділянок невеликої площі в масштабі 1: 500 — 1: 2000. За результатами досліджень складаються технічні звіти, які вносять в базу даних інституту і являються підставою для проведення проектних землепорядних та землеоціночних робіт. Але такі дослідження не дають можливості проведення аналізу якісного стану ґрунтів регіону в цілому [20].

В 2009 році фахівцями (під керівництвом завідувача ґрунтової лабораторії В. П. Дерев'янка) ДП "Закарпатський науково – дослідний та проектний інститут землеустрою" за результатами аналізу матеріалів великомасштабних ґрунтових обстежень, проведених в 1976-1986 роках на території Закарпаття в масштабі 10000 та даних детальних ґрунтових обстежень в рамках

регіональної програми моніторингу ґрунтів Закарпатської області виготовлена цифрова карта ґрунтів. Вона дає можливість проводити моніторинг ґрунтів порівнюючи їх з минулими обстеженнями та з детальними ґрунтовими обстеженнями, які проводяться інститутом тепер. [20].

Ужгородським національним університетом, ДП "Закарпатський науково - дослідний та проектний інститут землеустрою" останнім часом проводяться роботи з застосуванням сучасних технологій досліджень. Апробований вперше метод іонно - фотонної спектроскопії ґрунтів для еколого - географічних досліджень на прикладі взятих проб ґрунтів прилеглих смуг автодоріг [12, 13], який показав свою придатність для геомоніторингових спостережень як високочутливий, точний і інформативний щодо валового вмісту хімічних елементів в зразках ґрунту і рослинності.

ДП "Закарпатський обласний державний проектно - технологічний центр охорони родючості ґрунтів та якості продукції" відповідно зведених результатів ІХ туру агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення за встановленими якісними показниками, землі

сільськогосподарського призначення Закарпатської області характеризуються низькою родючістю (восьмий клас за бонітетом) і їх еколого - агрохімічна оцінка становить 26 балів (за матеріалами ДП “Закарпатський обласний державний проектно -технологічний центр охорони родючості ґрунтів та якості продукції” в 2010 р.).

Застарілі ґрунтові карти унеможливають об’єктивне вирішення питань використання земель, їх охорони, підвищення продуктивності. Великомасштабні обстеження в межах відповідних територій рад та населених пунктів за принципами оновлення картографічних матеріалів в масштабі 1 : 10000 на паперових носіях та створення їх електронного (цифрового) вигляду є на даний вкрай необхідною для проведення нормативної та експертної грошової оцінки земель, розробки інших документацій із землеустрою тощо.

Нинішня ситуація з проведенням великомасштабних ґрунтових обстежень покращилася. Державним підприємством “Закарпатський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою” в 2010 – 2012 р. р. проведено великомасштабне обстеження ґрунтів декількох сільських рад на території

Воловецького, Берегівського та Ужгородського районів області.

3.1. Аналіз ґрунтового покриву Гукливіської сільської ради

Розглянемо матеріали досліджень на прикладі коректування матеріалів великомасштабного обстеження ґрунтів під керівництвом завідувача ґрунтової лабораторії В. П. Дерев'янка на території Гукливіської сільської ради Воловецького району, Дийдянської та Астейської сільських рад Берегівського району Закарпатської області, як гірського та низинного районів.

Коректування проводилось в масштабі 1 : 10000 в системі координат СК - 63 з використанням за планову основу горизонтальної зйомки масштабу 1 : 10000.

Польові обстеження, визначення ґрунтових розрізів, відбір індивідуальних зразків, проведення аналізів ґрунтових зразків виконані працівниками лабораторії ДП "Закарпатський науково - дослідний та проектний інститут землеустрою".

Описано природні умови, рельєф та гідрологічні умови, ґрунтоутворюючі та підстилаючі породи, природну рослинність,

грунти в межах територій сільських рад, як базису ведення земельного кадастру.

Землі Гукливської сільської ради відносяться до Карпатської лісо - лучної (буроземної) зони в середньому (500 - 800 м над рівнем моря) та верхньому (800 - 1100 м над рівнем моря) поясі Воловецько - Міжгірського агрогрунтового району. Високогірні пасовища на полонині Боржава знаходяться в полонинській гірсько-лучній зоні Карпат (понад 1100 м над рівнем моря). Грунтовий покрив території сільради досить одноманітний. Найбільш поширеними являються бурі гірсько-лісові ґрунти, а на полонинах та в долині р. Вечі залягають дерново-буроземні ґрунти.

Загальний об'єм польових коректувальних робіт складає 90% на площі 2638 га . В процесі польового обстеження закладено і описано 215 точок копання. Для визначення фізико - хімічних і агрохімічних властивостей ґрунтів відібрано 117 індивідуальних зразків з 96 ґрунтових розрізів.

1. Гранулометричний склад методом піпетки в модифікації Н. А. Качинського – 117 аналізів;
2. Гумус методом Тюріна – 116 аналізів;
3. Гігроскопічна вологість ваговим методом – 117 аналізів;

4. РН сольової витяжки потенціометричним методом (рН - метр – іонometr ЕКОТЕСТ - 120) - 117 аналізів;

5. Рухомий фосфор за методом Кірсанова – 117 аналізів;

6. Рухомий калій за методом Кірсанова – 117 аналізів;

7. Лужногідролізований азот за методом Корнфілда – 96 аналізів;

8. Гідролітична кислотність за Каппеном – 117 аналізів;

9. Увібрані кальцій і магній комплексонометричним методом – 39 аналізів;

10. Сума увібраних основ за Каппеном - Гільковицем – 117 аналізів;

3. 7. Рухомий алюміній за методом ЦІНАО – 90 аналізів;

Внаслідок польового обстеження ґрунтового покриву та лабораторних аналізів даної сільської ради виділено двадцять ґрунтових відмін, які приведено в номенклатурному списку ґрунтів (таблиця 1), агропромислові групи ґрунтів (таблиця 2) і графічно зображено на карті ґрунтів.

Номенклатурний список ґрунтів Гукливської сільської ради

Таблиця 1

Ши фри ґру нтів	Назва ґрунтів	Гранулометрич ний склад	Ґрунтоутворюючі та підстилаючі породи
1	2	3	4
Дерново-буроземні ґрунти			
1	Дерново- буроземні неглибокі	слабогалечник ові піщано - легкосуглинко ві	сучасний алювій- делювій, підстелений з глибини 1,0 – 1,5 м галечником
2	Дерново- буроземні неглибокі	середньогалеч никові піщанисто - середньосугл инкові	сучасний алювій- делювій, підстелений з глибини 0,8 – 1,0 м галечником
3	Дерново- буроземні неглибокі слабозмиті	середньощебе нுவаті супіщані	елювій-делювій Карпатського флішу, підстелений з глибини 0,8 – 1,0 м Карпатським флішем

4	Дерново-буроземні неглибокі слабозмиті	середньощебенюваті піщано-легкосуглинкові	елювій-делювій Карпатського флішу, підстелений з глибини 0,8 – 1,0 м Карпатським флішем
Бурі гірсько-лісові ґрунти			
5	Бурі гірсько-лісові середньоглибокі	Піщанисто - середньосуглинкові	елювій-делювій Карпатського флішу
6	Бурі гірсько-лісові середньоглибокі	Піщанисто - важкосуглинкові	Елювій - делювій Карпатського флішу
7	Бурі гірсько-лісові середньоглибокі слабозмиті	Піщанисто - важкосуглинкові	Елювій - делювій Карпатського флішу
8	Бурі гірсько-лісові неглибокі	середньощебенюваті піщано - легкосуглинкові	елювій-делювій Карпатського флішу, підстелений з глибини 0,8 – 1,0 м Карпатським

			флішем
9	Бурі гірсько-лісові неглибокі	сильнощепенюваті піщано-легкосуглинкові	Елювій - делювій Карпатського флішу, підстелений з глибини 0,8 – 1,0 м Карпатським флішем
10	Бурі гірсько-лісові неглибокі	слабощепенюваті піщанисто-середньосуглинкові	елювій-делювій Карпатського флішу, підстелений з глибини 1,0 – 1,5 м Карпатським флішем
11	Бурі гірсько-лісові неглибокі слабозмиті	середньощепенюваті піщанисто-середньосуглинкові	елювій-делювій Карпатського флішу, підстелений з глибини 0,8 – 1,0 м Карпатським флішем
12	Бурі гірсько-лісові неглибокі	середньокамянисті піщанисто-	елювій-делювій Карпатського флішу, підстелений з

		середньосу глинкові	глибини 0,8 - 1,0 м Карпатським флішем
13	Бурі гірсько - лісові неглибокі	Піщанисто - важкосугли нкові	елювій-делювій Карпатського флішу, підстелений з глибини 1,5 - 2,0 м Карпатським флішем
14	Бурі гірсько- лісові неглибокі	крупнопил увато- важкосугли нкові	елювій-делювій Карпатського флішу, підстелений з глибини 1,5 - 2,0 м Карпатським флішем
15	Бурі гірсько- лісові неглибокі	слабощебе нюваті піщанисто - важкосугли нкові	елювій-делювій Карпатського флішу, підстелений з глибини 1,0 – 1,5 м Карпатським флішем
16	Бурі гірсько- лісові	середньош ебенюваті	елювій-делювій Карпатського

	неглибокі слабозмиті	піщанисто - важкосугли нкові	флішу, підстелений з глибини 0,8 - 1,0 м Карпатським флішем
--	-------------------------	---------------------------------------	---

17	Бурі гірсько- лісові неглибокі	Пилувато - легкоглин исті	елювій-делювій Карпатського флішу, підстелений з глибини 1,5 - 2,0 м Карпатським флішем
18	Бурі гірсько- лісові неглибокі слабозмиті	слабощебен юваті пилуват о- легкоглин исті	елювій-делювій Карпатського флішу, підстелений з глибини 1,0 – 1,5 м Карпатським флішем
19	Бурі гірсько- лісові середньозмиті	середньоце бенюваті піщанисто - важкосугли нкові	елювій-делювій Карпатського флішу, підстелений з глибини 0,8 - 1,0 м Карпатським

			флішем
Виходи порід			
20	Яри, відслонення, розмиті грунти		

**Агровиробничі групи ґрунтів Гукливської
сільської ради**

Таблиця 2

Агровиробничі групи ґрунтів			
Шифр агрогрупи	Номер підгрупи	Назва агровиробничих груп ґрунтів	Площа, га
1	2	3	4
187Г	VIII	Дерново - буроземні неглибокі слабогалечникові легкосуглинкові ґрунти долин гірських річок нахилом (1 - 3°)	1,2

187дж	VIII	Дерново-буроземні неглибокі середньогалечникові середньосуглинкові грунти долин гірських річок нахилом (1 - 3°)	8,9
189вж	XIV	Дерново - буроземні неглибокі слабозмиті середньощепенюваті супіщані ґрунти полонинського поясу (вище 1100 м над рівнем моря) схилів крутизною (7 - 10°)	33,8
189вж	XVI	Дерново - буроземні неглибокі слабозмиті середньощепенюваті супіщані ґрунти полонинського поясу (вище 1100 м над рівнем моря) схилів крутизною більше 15°	385,8

189гж	XVI	Дерново - буроземні неглибокі слабозмиті середньощебенюваті легкосуглинкові ґрунти полонинського поясу (вище 1100 м над рівнем моря) схилів крутизною більше 15°	138,2
190е	XV	Бурі гірсько - лісові середньоглибокі важкосуглинкові ґрунти помірно - холодного поясу (від 800-1100 м над рівнем моря) схилів крутизною (10 - 15°)	69,7
191д	X	Бурі гірсько - лісові середньоглибокі середньосуглинкові ґрунти прохолодного поясу (від 500 - 800 м над рівнем моря) схилів крутизною (3 - 5°)	13,7
191д	XII	Бурі гірсько - лісові середньоглибокі середньосуглинкові ґрунти прохолодного	54,3

		поясу (від 500 - 800 м над рівнем моря) схилів крутизною (5 - 7°)	
191д	XIV	Бурі гірсько - лісові середньоглибкі середньосуглинкові ґрунти прохолодного поясу (від 500 - 800 м над рівнем моря) схилів крутизною (7 - 10°)	57,0
191е	XII	Бурі гірсько - лісові середньоглибкі важкосуглинкові ґрунти прохолодного пояс (від 500 - 800 м над рівнем моря) схилів крутизною (5 - 7°)	20,6
191е	XIV	Бурі гірсько - лісові середньоглибкі важкосуглинкові ґрунти прохолодного поясу (від 500 - 800 м над рівнем моря) схилів крутизною (7 - 10°)	25,5

191е	XV	Бурі гірсько - лісові середньоглибокі важкосуглинкові ґрунти прохолодного поясу (від 500 - 800 м над рівнем моря) схилів крутизною (10-15°)	75,3
191е	XVI	Бурі гірсько-лісові середньоглибокі важкосуглинкові ґрунти прохолодного поясу (від 500 - 800 м над рівнем моря) схилів крутизною більше 15°	80,1
195е	XVI	Бурі гірсько - лісові середньоглибокі слабозмиті важкосуглинкові ґрунти прохолодного поясу (від 500 - 800 м над рівнем моря) схилів крутизною більше 15°	35,2
198гж	XII	Дерново - буроземні та бурі гірсько - лісові неглибокі незмиті і слабозмиті	10,2

		середньощебенюваті легкосуглинкові ґрунти схилів крутизною схилів крутизною (5 - 7°)	
198гж	XVI	Дерново - буроземні та бурі гірсько - лісові неглибокі незмиті і слабозмиті середньощебенюваті легкосуглинкові ґрунти схилів крутизною більше 15°	30,0
198гз	XII	Бурі гірсько - лісові неглибокі сильнощебенюваті легкосуглинкові ґрунти схилів крутизною(5 - 7°)	5,3
198д	XIV	Бурі гірсько-лісові неглибокі слабощебенюваті середньосуглинкові ґрунти схилів крутизною (7 -10°)	16,4
198д	XVI	Бурі гірсько - лісові неглибокі слабощебенюваті	60,4

		середньосуглинкові грунти схилів крутизною більше 15°	
198дж	XVI	Бурі гірсько - лісові неглибокі слабозмиті середньощебенюваті середньосуглинкові грунти схилів крутизною більше 15°	66,2
198дж	X	Бурі гірсько-лісові неглибокі середньокам'янисті середньосуглинкові грунти схилів крутизною (3 -5°)	1,7
198е	XII	Бурі гірсько - лісові неглибокі слабощебенюваті і не щебенюваті важкосуглинкові грунти схилів крутизною крутизною (5-7°)	32,1
198е	XV	Бурі гірсько - лісові неглибокі слабощебенюваті і не щебенюваті	134,5

		важкосуглинкові ґрунти схилів крутизною крутизною (10-15°)	
198е	XVI	Бурі гірсько-лісові неглибокі слабощепенюваті і не щепенюваті важкосуглинкові ґрунти схилів крутизною більше 15°	1114,6
198еж	XVI	Бурі гірсько - лісові неглибокі слабозмиті середньощепенюваті важкосуглинкові ґрунти схилів крутизною більше 15°	111,2
198л	XV	Бурі гірсько - лісові неглибокі незмиті і слабозмиті слабощепенюваті легкоглинисті ґрунти схилів крутизною (10 - 15°)	11,0
198л	XVI	Бурі гірсько-лісові неглибокі незмиті і	14,7

		слабозмиті слабощебенюваті легкоглинисті ґрунти схилів більше 15°	
199еж	XVI	Бурі гірсько - лісові середньозмиті середньощебенюваті важкосуглинкові ґрунти схилів крутизною більше 15°	25,6
218	XVI	Виходи порід крутизною більше 15°	4,8

3.2. Аналіз ґрунтового покриву Дийдянської сільської ради

Розглянемо великомасштабне обстеження ґрунтів за межами населеного пункту на території Дийдянської сільської ради Берегівського району, як низинного району за вище вказаною технологією.

Землі Дийдянської сільської ради відносяться в основному до Берегівсько-Виноградівського агроґрунтового підрайону, яка входить в агроґрунтову зону – Закарпатська низина. Цей район охоплює широку терасову

область над р. Тисою з слабохвилястим рівнинним рельєфом.

За кліматичними умовами це найбільш теплий і досить вологий агрогрунтовий район в межах Закарпатської області.

Ґрунтовий покрив низини досить строкатий. Найбільш поширеними являються дернові ґрунти та наряду з ними залягають дерново - підзолисті, лучні, а в пониженнях лучно - болотні ґрунти.

Північно-західна частина сільської ради розташована в межах Берегівсько - Косинського агрогрунтового підрайону, який входить в лісо - лучну буроземну зону (Закарпатське передгір'я – 125 - 400 м над рівнем моря).

Ґрунтовий покрив горбогір'я представлений бурими гірсько-лісовими ґрунтами.

Чергове обстеження ґрунтів сільської ради проводилось в 2010 р. Коректування матеріалів проводилось в масштабі 1 : 10000 з використанням за планову основу горизонтальної зйомки масштабу 1 : 1 0000. Загальний об'єм польових коректувальних робіт складає 90%. В процесі польового обстеження закладено і описано 197 точок копання. Для визначення фізико-хімічних і агрохімічних властивостей ґрунтів відібрано 126 індивідуальних зразків з 94 ґрунтових розрізів.

Внаслідок польового обстеження ґрунтового покриву та лабораторних аналізів даної сільської ради виділено дванадцять ґрунтових відмін, які приведено в номенклатурному списку ґрунтів (таб. 3), агровиробничі групи ґрунтів (таб. 4)

Номенклатурний список ґрунтів Дийдянської сільської ради

Таблиця 3

Шифри ґрунтів	Назва ґрунтів	Гранулометричний склад	Ґрунтоутворюючі та підстиляючі породи
1	2	3	4
Дерново-підзолисті ґрунти			
1	Дерново-підзолисті глейові	крупнопилюватосередньосуглинкові	давній алювій
2	Дерново-підзолисті глейові	крупнопилюватоважкосуглинкові	давній алювій
Дернові ґрунти			
3	Дернові опідзолені	піщано-легкосуглинкові	давній алювій

		ві	
4	Дернові опідзолені глеюваті	піщанисто- середньосугли нкові	давній алювій
5	Дернові опідзолені глейові	крупнопилува то- середньосугли нкові	давній алювій
6	Дернові опідзолені глейові	Крупнопилува то - важкосуглинк ові	давній алювій
7	Дернові опідзолені глейові	Пилувато - легкоглинисті	давній алювій
Лучні ґрунти			
8	Лучні опідзолені глейові	Крупнопилува то - важкосуглинк ові	давній алювій
Лучно-болотні ґрунти			
9	Лучно- болотні	Пилувато - легкоглинисті	давній алювій
Бурі гірсько-лісові ґрунти			
10	Бурі	піщанисто-	елювій-

	гірсько-лісові опідзолені	середньосуглинкові	делювій магматичних порід
11	Бурі гірсько-лісові неглибокі	слабощебенюваті піщанисто-середньосуглинкові	елювій-делювій магматичних порід, підстелений з глибини 1.0-1.5 м незвітреними магматичними породами
Виходи порід			
12	Кар'єр		елювій-делювій магматичних порід

**Агровиробничі групи ґрунтів
Дийдянської сільської ради**

Таблиця 4

Агровиробничі групи ґрунтів	
Шифр агрогрупи	Назва
9д	дерново-підзолисті глеюваті середньосуглинкові
27д	дерново-підзолисті глейові осушені середньосуглинкові
27	дерново-підзолисті глейові осушен
141	лучно-болотні
142	Лучно-болотні осушені
176в	дернові опідзолені супіщані
176д	дернові опідзолені глеюваті і неоглеєні середньосуглинкові
176е	дернові опідзолені глеюваті важкосуглинкові
178е	дернові опідзолені глейові важкосуглинкові
178д	дернові опідзолені глейові середньосуглинкові

179д	дернові опідзолені глейові осушені середньосуглинкові
179е	дернові опідзолені глейові осушені важкосуглинкові
179л	дернові опідзолені глейові осушені легкоглинисті
193д	бурі гірсько-лісові глибокі опідзолені та середньоглибокі слабокам'яністі
198д	бурі гірсько-лісові неглибокі середньосуглинкові

3.3. Аналіз ґрунтового покриву Оноківської сільської ради

Вперше великомасштабне обстеження ґрунтів було проведено в 1959 році в масштабі 1:25000 на плановій основі в масштабі 1:10000. Коректування великомасштабного обстеження ґрунтів було проведено в 1982-1983 роках в масштабі 1:10000 на плановій основі в масштабі 1:10000. Стан ґрунтового покриву піддається інтенсивному антропогенному впливу, що спричиняє розвиток деградаційних процесів, які не тільки завдають шкоди землі, а й спотворюють уявлення про їхню реальну кількісну і якісну характеристику, одержану в минулому. Великомасштабні ж обстеження знаменували

принципово нові підходи до картографування ґрунтів, певною мірою забезпечивши створення об'єктивної бази для обліку земель, визначення шляхів їх раціонального використання, розробки рекомендацій щодо застосування агроприймів, адекватних конкретним ґрунтовим умовам. Проте, що цілком природно, через відносно невеликий час виникла необхідність у доповненні, поглибленні й перескладанні ґрунтових карт і супровідних до них матеріалів. В зв'язку з потребою карт ґрунтових відмін та агровиробничих груп ґрунтів в 2012 р. було проведено переобстеження ґрунтів населеного пункту с. Оноківці. Коректування проводилось на площі 546.2 га в масштабі 1:10000 з використанням за планову основу горизонтальної зйомки масштабу 1:10000. Загальний об'єм польових коректувальних робіт складає 90%. В процесі польового обстеження закладено і описано 86 точок копання. Для визначення фізико-хімічних і агрохімічних властивостей ґрунтів відібрано 86 індивідуальних зразків з 64 ґрунтових розрізів.

Аналізи ґрунтових зразків виконані в лабораторії ДП "Закарпатський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою" в

такому об'ємі:

1. Гранулометричний склад методом піпетки в модифікації Н.А. Качинського - 86 аналізів;
2. Гумус методом Тюріна - 86 аналізів;
3. Гігроскопічна вологість ваговим методом - 86 аналізів;
4. рН сольової витяжки потенціометричним методом (рН-метр - іономер ЕКОТЕСТ- 120) - 86 аналізів;
5. Рухомий фосфор за методом Кірсанова - 86 аналізів;
6. Рухомий калій за методом Кірсанова — 86 аналізів;
7. Лужногідролізований азот за методом Корнфілда - 64 аналізи;
8. Гідролітична кислотність за Каппеном - 86 аналізів;
9. Увібрані кальцій і магній комплексометричним методом - 29 аналізів;
10. Сума увібраних основ за Каппеном-Гільковицем - 86 аналізів;
11. Рухомий алюміній за методом ЦІНАО ~ 28 аналізів.

Ґрунти території сільської ради

Землі населеного пункту с. Оноківці входять в лісо-лучну буроземну агрогрунтову зону Закарпатського передгір'я.

На рівнинній частині населеного пункту с. Оноківці залягають дерново-оуроземні ґрунти, а в передгірській частині - буроземно-підзолисті та бурі прсько-лісові ґрунти. Генетичні типи ґрунтів за глибиною ґрунтового профілю, ступенем опідзолення і оглеєння, а також за гранулометричного складом поділяються на ґрунтові відміни.

Внаслідок польового обстеження ґрунтового покриву та лабораторних аналізів даного населеного пункту виділено чотирнадцять ґрунтових відмін, які приведено в номенклатурному списку ґрунтів (табл. 3.1) і графічно зображено на карті ґрунтів. Нижче дається характеристика морфології, фізико-хімічних та агрохімічних властивостей кожної ґрунтової відміни.

Дерново-буроземні   глибокі   піщанисто-легкосуглинкові

Ця ґрунтова відміна в межах населеного пункту с. Оноківці розміщена чотирма ділянками на надзаплавній терасі р. Уж загальною площею 33.7 га. Належать до одних з найкращих ґрунтів

сільської ради. Сформувались на давніх алювіально-делювіальних відкладах легкосуглинкового гранулометричного складу в умовах глибокого заляганнярівня ґрунтових вод.

**Номенклатурний список ґрунтів
Оноківської сільської ради**

Таблиця 5

Шифри	Назва ґрунтів	Гранулометричний	Ґрунтоутворюючі та	Площа,
1	2	3	4	
Дерново-буроземні ґрунти				
1	Дерново-	піщанисто-	давній	33.7
2	Дерново-	піщанисто-	давній	31.1
3	Дерново-	піщанисто-	давній	21.9
4	Дерново-	піщанисто-	давній	44.8
5	Дерново-	супіщані	сучасний	16.3
6	Дерново-	піщано-	сучасний	66.0
7	Дерново-буроземні неглибокі	середньогалечникові піщано-	сучасний алювій-делювій,	6.1
8	Дерново-буроземні слаборозв	середньогалечникові супіщані	сучасний алювій-делювій,	16.4
Буроземно-підзолисті ґрунти				
9	Буроземн	піщанисто-	елювій-	42.4

10	Буроземн	крупнопилува	елювій-	51.3
11	Буроземн	крупнопилува	елювій-	161.
12	Буроземн	крупнопилува	елювій-	20.8
Бурі гірсько-лісові ґрунти				
13	Бурі гірсько- лісові глибокі	слабощебенюв аті крупнопилува то-	елювій- делювій магматични х порід	10.1
Виходи порід				
14	Розмиті		елювій-	24.0

Морфологічна будова ґрунтового профілю наступна. Зверху, до глибини 24-25 см залягає гумусовий горизонт буровато-сірого кольору, зернисто-грудкуватої або грудкувато-зернистої структури, піщанисто-легкосуглинкового гранулометричного складу, пухкий або слабо ущільнений, дрібнопористий, свіжий, перехід помітний по зложенню.

Нижче, до глибини 46-47 см знаходиться гумусово-перехідний горизонт сірувато-бурого забарвлення, грудкуватої структури, піщанисто-легкосуглинковий, слабо ущільнений, дрібнопористий, свіжий. Перехід в наступний перехідний до породи горизонт поступовий. Має світлосіро-бурий колір, грудкуватої структури,

піщанисто-легкосуглинковий, слабо ущільнений, дрібнопористий, свіжий. На глибині 88-92 см поступово переходить у породу бурого кольору піщаного гранулометричного складу - Давній алювій-делювій

Завдяки легкому гранулометричному складу дані ґрунти мають сприятливі фізичні властивості - добре водо- і повітрепроникні, легкі в обробітку.

Вміст гумусу у гумусовому горизонті змінюється від 2.33% до 2.63%. Сума увібраних основ становить 6.4-17.4 ммоль на 100 г ґрунту. Реакція ґрунтового розчину у верхньому горизонті коливається від 4.6 до 6.9 рН сольової витяжки. Також вширокому діапазоні змінюється і гідролітична кислотність - від 0.53 ммоль до 4.38 ммоль на 100 г ґрунту. Забезпеченість рухомими формами фосфору змінюється від середньої до дуже високої, а рухомого калію - від низької до середньої (відповідно 6.3-39.0 мг та 4.1-8.8 мг на 100 г ґрунту). Лужногідролізований азот у гумусовому горизонті ґрунтового профілю складає 5.6-10.6 мг на 100 г ґрунту.

Дерново-буроземні опідзолені піщанисто-середньосуглинкові

Розміщені на надзаплавній терасі р. Уж чотирма ділянками загальною площею 31.1 га.

Сформувались на давніх алювіально-делювіальних відкладах середньосуглинкового гранулометричного складу в умовах глибокого залягання рівня ґрунтових вод. За своїми морфологічними, водно-фізичними, фізико-хімічними і агрохімічними властивостями належать до одних з найкращих ґрунтів сільської ради.

Морфологічна будова генетичних горизонтів ґрунтового профілю слідує. Зверху, до глибини 24-26 см залягає гумусовий елювіований горизонт буровато-сірого кольору, грудкувато-зернистої структури, піщанисто-середньосуглинкового гранулометричного складу, пухкий або слабо ущільнений, дрібнопористий, свіжий, перехід помітний по зложенню. Нижче, до глибини 46-48 см знаходиться елювіально-гумусовий горизонт сірувато-бурого забарвлення, дрібногоріхувато-грудкуватої структури, піщанисто-середньосуглинковий, слабо ущільнений, дрібнопористий, свіжий. Перехід в наступний ілювіальний слабогумусований горизонт поступовий. Має світлосіро-бурий колір з конкреціями півтораокислів заліза та алюмінію, грудкувато-дрібногоріхуватої структури, крупнопилувато-важкосуглинковий, ущільнений,

дрібнопористий, свіжий або вологий. На глибині 89-93 см поступово переходить у ілювійовану породу бурого кольору важкосуглинкового гранулометричного складу - давній алювій-делювій

За своїми властивостями дані ґрунти дуже сприятливі для вирощування сільськогосподарських культур.

За даними лабораторних аналізів вміст гумусу у верхньому горизонті становить 2.36-2.72%. Сума увібраних основ змінюється від 5.4 ммоль до 17.4 ммоль на 100 г ґрунту. Реакція ґрунтового розчину у гумусовому елювійованому горизонті коливається від слабокислої до нейтральної (рН сольове 5.1-6.9), а гідролітична кислотність - від 0.35 ммоль до 3.85 ммоль на 100 г ґрунту. В зв'язку з низькою кислотністю відсутній шкідливий для рослин рухомий алюміній. Ступінь насичення основами дорівнює 62-98%. Основну масу серед катіонів у вбирному комплексі складають кальцій і магній - 83-87%. Забезпеченість рухомими формами фосфору змінюється від низької до дуже високої, а рухомого калію - від низької до середньої (відповідно 2.1-25.8 мг та 4-2-8.6 мг на 100 г ґрунту). Вміст лужногідролізованого азоту у

верхньому горизонті становить 7.5-10.0 мг на 100 г ґрунту.

*Дерново-буроземні опідзолені глейові
піщанисто-середньосуглинкові*

Дана ґрунтова відміна розміщена на надзаплавній терасі р.Уж на понижених вирівнених ділянках з слабким поверхневим стоком. Загальна їх площа становить 21.9 га.

Характерною ознакою цих ґрунтів є те, що вони сформувались на важких за гранулометричним складом підстилаючих породах з близьким заляганням ґрунтових вод і тому внаслідок слабкої водопроникності ґрунтоутворюючих порід та ґрунтів відбувається застій атмосферних вод, що в свою чергу в анаеробних умовах викликає оглеєння ґрунтового профілю. Оглеєння призводить до погіршення водно-повітряного режиму ґрунтів, руйнування його мінеральної частини, пригнічення діяльності корисних мікроорганізмів. Ознаки опідзолення виражені у чіткій диференціації профілю на генетичні горизонти, наявності перерозподілу колоїдів по профілю і зв'язаного з цим утворення на глибині 45-46 см щільного ілювіального слабогумусованого горизонту.

Профіль ґрунтів даної відміни глибокий (до 93 см). Зверху, до глибини 23- 24 см залягає гумусовий елювіований горизонт буровато-сірого кольору, зернисто-грудкуватої структури, піщанисто-середньосуглинкового гранулометричного складу, ущільнений, свіжий, дрібнопористий, перехід помітний по кольору і зложенню. Нижче, до глибини 45-46 см знаходиться елювіально- гумусовий оглеєний горизонт сизувато-бурого забарвлення з ржаво-сизими краплинами та плямами окислів заліза і алюмінію, грудкувато-горіхуватої структури, крупнопилувато-середньосуглинковий, щільний, дрібнопористий, вологий. Перехід в наступний ілювіальний слабогумусований оглеєний горизонт поступовий. Має буро-сизо-іржавий колір з ржаво-сизими плямами окислів заліза та алюмінію, призматично-горіхуватої структури, крупнопилувато-важко- суглинковий, дуже щільний, мокрий, дрібнопористий. На глибині 88-93 см поступово переходить у породу сизо-буро-іржавого кольору, в'язка, легкоглиниста, мокра - давній алювій-делювій.

Вміст гумусу у верхньому горизонті змінюється від 2.15% до 2.89%. Сума увібраних основ коливається від 5.0 ммоль до 29.4 ммоль на

100 г ґрунту. Вони мають від сильнокислої до нейтральної реакцію ґрунтового розчину (рН сольове 4.1-6.8). Також вширокому діапазоні змінюється і гідролітична кислотність - від 0.70 ммоль до 5.43 ммоль на 100 г ґрунту. Вміст шкідливого для рослин рухомого алюмінію становить 4.14 мг на 100 г ґрунту. Забезпеченість рухомими формами фосфору низька, а рухомого калію - низька і середня (відповідно 2.4-4.2 мг та 4.9- 9.4 мг на 100 г ґрунту). Вміст лужногідролізованого азоту у гумусовому елювійованому горизонті ґрунтового профілю змінюється від 5.3 мг до 12.5 мг на 100 г ґрунту.

Дерново-буроземні опідзолені глейові піщанисто-важкосуглинкові

Як і вищеописана відміна дані ґрунти сформувались на давніх алювіально-делювіальних відкладах важкого гранулометричного складу на понижених вирівнених ділянках з слабким поверхневим стоком в умовах близького залягання ґрунтових вод і мають незадовільні фізико-хімічні та хімічні властивості ґрунту. Залягають одним масивом і їх площа становить 44.8 га.

Морфологічна будова ґрунтового профілю слідує. Зверху, до глибини 22-23 см залягає гумусовий елювійований горизонт буровато-

сірого кольору, зернисто-грудкуватої або дрібногоріхувато-грудкуватої структури, піщанисто-важкосуглинкового гранулометричного складу, ущільнений, дрібнопористий, свіжий, перехід помітний по кольору і зложенню. Нижче, до глибини 44-45 см знаходиться елювіально-гумусовий оглеєний горизонт сизувато-бурого забарвлення з ржаво-сизими краплинами та плямами окислів заліза і алюмінію, грудкувато-горіхуватої структури, крупнопилувато-важкосуглинковий, щільний, дрібнопористий, вологий. Перехід в наступний ілювіальний слабогумусований оглеєний горизонт поступовий. Має буро-сизо-іржавий колір з ржаво-сизими плямами окислів заліза та алюмінію, призматично-горіхуватої структури, пилувато-легкоглинистий, дуже щільний, мокрий, дрібнопористий. На глибині 87- 91 см поступово переходить у породу сизо-буро-іржавого кольору, в'язка, легкоглиниста, мокра - давній алювій-делювій

За даними лабораторних аналізів вміст гумусу у гумусовому елювійованому горизонті становить 2.56-4.00%. Сума увібраних основ змінюється від 7.0 ммоль до 12.2 ммоль на 100 г ґрунту. Вони мають від сильнокислої до близької

до нейтральної реакції ґрунтового розчину (рН сольове 4.2-5.8). Гідролітична кислотність коливається в межах 2.10-7.18 ммоль на 100 г ґрунту. Забезпеченість рухомими формами фосфору змінюється від низької до високої, а рухомого калію - від низької до середньої (відповідно 2.7-20.4 мг та 4.4-11.8 мг на 100 г ґрунту). Вміст лужногідролізованого азоту у верхньому горизонті ґрунтового профілю дорівнює 5.6-14.5 мг на 100 г ґрунту.

Дерново-буроземні неглибокі супіщани

Дана ґрунтова відміна розміщена одним масивом на першій надзаплавній терасі р. Уж і займають площу 16.3 га. Залягають в безпосередній близькості від русла р. Уж в умовах доброї дренажності на сучасних алювіально-делювіальних відкладах супіщаного гранулометричного складу. Мають неглибокий (до 50 см) профіль з нечітко вираженими горизонтами, нетривкою структурою та дуже слабою його засміченістю галькою. Ґрунти мають низьку водоутримуючу здатність, в посухи рослини на них вигорають.

Морфологічна будова ґрунтового профілю слідує. Зверху, до глибини 22-23 см залягає гумусовий горизонт буровато-сірого кольору,

нетривкої грудкувато-зернистої структури, супіщаного гранулометричного складу, пухкий, дрібнопористий, свіжий, зрідка галька, перехід поступовий. Нижче, до глибини 44-48 см знаходиться перехідний горизонт сірувато-бурого забарвлення, нетривкої грудкуватої структури, супіщаний, слабо ущільнений, дрібнопористий, свіжий, гальки більше 10%, з поступовим переходом у породу бурого кольору (пісок) - сучасний алювій-делювій

За даними лабораторних аналізівміст гумусу у верхньому горизонті низький і становить 1.41-1.52%. Сума увібраних основ дорівнює 8.0-10.0 ммоль на 100 г ґрунту. Вони мають нейтральну реакцію ґрунтового розчину (рН сольове 6.6-6.8) та дуже низьку гідролітичну кислотність (0.53-0.88 ммоль на 100 г ґрунту). Забезпеченість рухомими формами фосфору підвищена, а рухомого калію - низька (відповідно 10.2-14.4 мг та 4.1-4.7 мг на 100 г ґрунту). Лужногідролізований азот у гумусовому горизонті ґрунтового профілю становить 5.9-8.9 мг на 100 г ґрунту.

Дерново-буроземні неглибокі піщано-легкосуглинкові

Одна з найбільш поширених ґрунтових відмін в межах населеного пункту с. Оноківці. Розміщені на надзаплавній терасі р. Уж і загальна їх площа становить 66.0 га. Сформувались на сучасних алювіально-делювіальних відкладах легкого гранулометричного складу в умовах глибокого залягання рівня ґрунтових вод. Як і вищеописана відміна мають неглибокий (до 50 см) ґрунтовий профіль.

Морфологічна будова генетичних горизонтів слідує. Зверху, до глибини 22-23 см залягає гумусовий горизонт буровато-сірого кольору, грудкувато-зернистої або зернисто-грудкуватої структури, піщано-легкосуглинкового гранулометричного складу, пухкий, дрібнопористий, свіжий, перехід поступовий. Нижче, до глибини 45-49 см знаходиться перехідний горизонт сірувато-бурого забарвлення, нетривкої грудкуватої структури, супіщаний, дрібнопористий, слабо ущільнений, свіжий, з поступовим переходом у породу бурого кольору (пісок) - сучасний алювій-делювій

Вміст гумусу у верхньому горизонті змінюється від 1.64% до 2.19%. Сума увібраних основ становить 7.0-20.0 ммоль на 100 г ґрунту. Реакція ґрунтового розчину коливається від

нейтральної до близької до нейтральної (рН сольове 5.6- 6.8), а гідролітична кислотність - від 0.53 ммоль до 2.63 ммоль на 100 г ґрунту. В зв'язку з низькою кислотністю відсутній шкідливий для рослин рухомий алюміній. Забезпеченість рухомими формами фосфору змінюється від середньої. До дуже високої, а рухомого калію - від низької до середньої (відповідно 6.3-45.0 в 4.0-11.6 мг на 100 г ґрунту). Лужногідролізований азот у гумусовому ^Горизонті ґрунтового профілю дорівнює 5.0-11.7 мг на 100 г ґрунту.

Дерново-буроземні неглибокі середньогалечникові піщано-легкосуглинкові

Розміщені на надзаплавній терасі р. Уж двома невеликими ділянками загальною площею 6.1 га. Сформувались на сучасних алювіально-делювіальних відкладах легкого гранулометричного складу в умовах глибокого залягання рівня ґрунтових вод. Характерною ознакою цієї ґрунтової відміни є те, що вона має неглибокий профіль, середньозасмічений галькою, глибина якої не перевищує 42 см.

Морфологічна будова ґрунтового профілю слідує. Зверху, до глибини 20-21 см залягає гумусовий горизонт буровато-сірого кольору,

грудкувато- зернистої структури, піщано-легкосуглинкового гранулометричного складу, ущільнений, дрібнопористий, свіжий, гальки більше 30%, перехід поступовий. Нижче, до глибини 40-42 см знаходиться перехідний горизонт світлосірувато- бурого забарвлення, нетривкої грудкуватої структури, супіщаний, щільний, дрібнопористий, свіжий, гальки більше 40%, з поступовим переходом у материнську породу - сучасний алювій-делювій, підстелений з глибини 0.8-1.0 м галечником.

За даними лабораторних аналізів вміст гумусу у верхньому горизонті становить 1.28-2.89%. Сума увібраних основ дорівнює 6.4-9.4 ммоль на 100 г ґрунту. Реакція ґрунтового розчину у верхньому горизонті коливається від слабокислої до нейтральної (рН сольове 5.1-6.7). Також вширокому діапазоні змінюється і гідролітична кислотність - від 0.88 ммоль до 3.15 ммоль на 100 г ґрунту. Забезпеченість рухомими формами фосфору та калію змінюється низької до середньої (відповідно 4.5-9.0 мг та 7.6-9.1 мг на 100 г ґрунту). Лужногідролізований азот у гумусовому горизонті ґрунтового профілю становить 8.9-10.0 мг на 100 г ґрунту.

*Дерново-буроземні слаборозвинені
середньогалечникові супіщані*

Знаходяться в заплаві середнього рівня р. Уж двома ділянками загальною площею 16.4 га. Залягають в безпосередній близькості від русла р. Уж в умовах Дуже доброї дренаваності на сучасних алювіально-делювіальних відкладах супіщаного гранулометричного складу. Мають слаборозвинений (до 20 см) профіль з нетривкою структурою та середньою його засміченістю галькою. Ґрунти мають низьку водоутримуючу здатність.

Морфологічна будова ґрунтового профілю слідує. Він складається з одного гумусового горизонту буро-сірого кольору, нетривкої зернисто-грудкуватої структури, супіщаного гранулометричного складу з включенням гальки більше 40%, щільний, свіжий, крупнопористий. На глибині 17-18 см він поступово переходить у материнську породу - сучасний алювій-делювій, підстелений з глибини більше 50 см галечником

За даними лабораторних аналізівміст гумусу у гумусовому горизонті становить 2.12-2.50%. Сума увібраних основ дорівнює 7.4-17.4 ммоль на 10 г ґрунту. Вони мають нейтральну реакцію ґрунтового розчину (рН сольове 6 7-6.9)

та дуже низьку гідролітичну кислотність (0.35-0.70 ммоль на 100 г ґрунту). Забезпеченість рухомими формами фосфору змінюється від низької до середньої, а рухомого калію - низька (відповідно 4.5-7.8 мг та 4.6-4.7 мг на 100 г ґрунту). Лужногідролізований азот у гумусовому горизонті ґрунтового профілю становить 7.5-8.1 мг на 100 г ґрунту.

Буроземно-підзолисті ґрунти

Ґрунти цього генетичного типу (буроземно-підзолисті) утворились під впливом буроземного та підзолистого процесів ґрунтоутворення, який проходив під пологом лісу на вершинах та схилах горбів і увалів передгір'я. Сприятливе співвідношення відносно високої температури і вологи обумовлює тут дуже інтенсивне вивітрювання мінеральної фракції і розкладання органічної речовини ґрунтів. Внаслідок цього в їх верхніх горизонтах нагромаджується велика кількість окислів заліза і алюмінію, які надають ґрунтовому профілю характерного бурого кольору. Під дією підзолистого процесу ґрунтоутворення ці сполуки переходять у розчинний стан і низхідною течією води виносяться в нижні шари ґрунту і скупчуються на

певній глибині, утворюючи щільний ілювіальний горизонт.

Для цих ґрунтів характерними також є чітка диференціація профілю на генетичні горизонти, низький вміст гумусу, висока кислотність, мало увібраних основ, високий вміст рухомого алюмінію.

В цей генетичний тип в межах населеного пункту с. Оноківці входять чотири ґрунтові відміни, характеристика яких наводиться нижче.

Буроземно-підзолисті *піщанисто-легкосуглинкові*

Ґрунти даної відміни розміщені одним масивом площею 42.4 га в північній частині населеного пункту с. Оноківці на пологому схилі низькогірного рельєфу Закарпатських передгір'їв. Сформувались на елювії-делювії магматичних порід легкосуглинкового гранулометричного складу в умовах глибокого залягання рівня ґрунтових вод.

Морфологічна будова ґрунтового профілю слідує. Зверху, до глибини 24-25 см залягає гумусово-елювіальний горизонт сірувато-бурого кольору, Дрібногрудкувато - порохуватої структури, піщанисто-легкосуглинкового гранулометричного складу, ущільнений, дрібнопористий,

свіжий, з яким переходом до елювіального слабогумусованого горизонту. Він світлобурого кольору, горіхувато-плитчатої структури з рясною аморфною крем'янковою присипкою, піщанисто-середньосуглинковий, щільний, свіжий, дрібнопористий, перехід різкий по кольору і зложенню. З глибини 46-49 см залягає ілювіальний горизонт неоднорідного іржавобурого кольору, горіхувато-призматичної структури з добре вираженими гранями, крупнопилувато-середньосуглинковий, багато бобовин півтораокислів заліза та марганцю, дуже щільний, вологий, дрібнопористий. На глибині 110-118 см поступово переходить у ґрунтоутворюючу породу червонувато-бурого кольору - елювій-делювій магматичних порід

За даними лабораторних аналізів вміст гумусу у верхньому горизонті становить 1.81-1.89%. Сума увібраних основ змінюється від 4.0 ммоль до 8.0 ммоль на 100 г ґрунту. Реакція ґрунтового розчину у гумусово-елювіальному горизонті коливається від слабокислої до близької до нейтральної (рН сольове 5.1-5.8), а гідролітична кислотність - від 1.93 ммоль до 2.63 ммоль на 100 г ґрунту. Ступінь насичення основами дорівнює 60-81%. Основну масу серед катіонів у вбирному

комплексі складають кальцій і магній - 62-87%. Забезпеченість рухомими формами фосфору та калію низька (відповідно 4.5-4.8 мг та 4.5-7.8 мг на 100 г ґрунту). Вміст лужногідролізованого азоту у верхньому горизонті ґрунтового профілю становить 7.2-8.4 мг на 100 г ґрунту.

Буроземно-підзолисті крупнопилувато-середньосуглинкові

Залягають на пологих схилах низькогірного рельєфу Закарпатських передгір'їв трьома ділянками загальною площею 51.3 га. Сформувались на елювії- делювії магматичних порід середньосуглинкового гранулометричного складу в умовах глибокого залягання рівня ґрунтових вод.

Морфологічна будова генетичних горизонтів слідує. Зверху, до глибини 23-25 см залягає гумусово-елювіальний горизонт сірувато-бурого кольору, дрібногрудкувато-порохуватої структури, крупнопилувато-середньо суглинкового гранулометричного складу, ущільнений, дрібнопористий, свіжий, з ясним переходом до елювіального слабогумусованого горизонту. Він світлобурого кольору, горіхувато-плитчатої структури з рясною аморфною крем'ярковою присипкою, крупнопилувато-

середньосуглинковий, щільний, дрібнопористий, свіжий, перехід різкий по кольору і зложенню. З глибини 45-48 см залягає ілювіальний горизонт неоднорідного іржаво-бурого кольору, горіхувато-призматичної структури з добре вираженими гранями, крупнопилювато-важкосуглинковий, багато бобовин півтораокислів заліза та марганцю, дуже щільний, вологий, дрібнопористий. На глибині 108-115 см поступово переходить у ґрунтоутворюючу породу червонувато-бурого кольору - елювій-делювій магматичних порід .

Вміст гумусу у гумусово-елювіальному горизонті змінюється від 1.74% до 1.93%. Сума увібраних основ становить 4.2-15.2 ммоль на 100 г ґрунту. Реакція ґрунтового розчину у верхньому горизонті коливається від сильнокислої до нейтральної (рН сольове 4.0-6.1). Також вширокому діапазоні змінюється і гідролітична кислотність - від 1.23 ммоль до 7.53 ммоль на 100 г ґрунту. Вміст шкідливого для рослин рухомого алюмінію у гумусово-елювіальному горизонті становить 2.70-13.86 мг на 100 г ґрунту. Забезпеченість рухомими формами фосфору змінюється від дуже низької до середньої, а рухомого калію - від низької до середньої (відповідно 1.5-6.6 мг та 4.3-11.9 мг на 100 г

грунту). Лужногідролізований азот у верхньому горизонті ґрунтового профілю становить 4.2-5.9 мг на 100 г ґрунту.

Буроземно-підзолисті слабозмиті
крупнопилувато-середньосуглинкові

Поширені по всій території передгірської частини населеного пункту с. Оноківці і займають найбільшу площу серед ґрунтових відмін - 161.3 га. В результаті впливу водної ерозії ґрунту частково змитий верхній гумусово- елювіальний горизонт ґрунтового профілю. Змитість верхнього шару пояснюється заляганням цих ґрунтів на схилах, де стік поверхневих вод більш інтенсивний, схильність ґрунтів навіть на невеликих ухилах місцевості до ерозії, переважанням фракції крупного пилу в гранулометричного складі даної ґрунтової відміни. Сформувались на елювії-делювії магматичних порід середньосуглинкового гранулометричного складу в умовах глибокого залягання рівня ґрунтових вод.

За морфологічними характеристиками будови ґрунтового профілю подібні до вищеписаної відміни та в зв'язку з частковою змитістю верхнього гумусово- елювіального горизонту потужність двох верхніх горизонтів

(гумусово- елювіального і елювіального слабогумусованого) сягає не більше 40 см.

Фізико-хімічні і агрохімічні властивості цих ґрунтів не задовільні. За даними лабораторних аналізів вміст гумусу у верхньому горизонті низький і становить 1.52-1.79%. Сума увібраних основ також низька і дорівнює 4.8-8.2 ммоль на 100 г ґрунту. Реакція ґрунтового розчину у гумусово- елювіальному горизонті змінюється від слабокислої до сильнокислої (рН сольове 4.0-5.5), а гідролітична кислотність - від 2.10 ммоль до 7.35 ммоль на 100 г ґрунту. Ступінь насичення основами також низький і складає 40-71%. Вміст шкідливого для рослин рухомого алюмінію у верхньому горизонті становить 2.70- 11.79 мг на 100 г ґрунту. Забезпеченість рухомими формами фосфору та калію Дуже низька і низька (відповідно 1.5-2.1 мг та 3.6-7.9 мг на 100 г ґрунту). Вміст лужногідролізованого азоту у гумусово-елювіальному горизонті ґрунтового профілю становить 2.8-7.0 мг на 100 г ґрунту.

*Буроземно-підзолисті середньозмиті
крупнопилувато-середньосуглинкові*

Ґрунти даної відміни розміщені в передгірській частині населеного пункту Г Оноківці двома ділянками загальною площею 20.8

га. Сформувались на елювії- Жвії магматичних порід середньосуглинкового гранулометричного складу в Умовах глибокого залягання рівня ґрунтових вод. В результаті впливу водної T_{Mu} ґрунту повністю змитий верхній гумусово-елювіальний горизонт Гнтовош профілю і на поверхню виходить елювіальний слабоїумусований горизонт Глибина родючого шару над щільним ілювіальним горизонтом не перевищує 28 см. Тому ґрунти мають гірші фізико-хімічні, агрохімічні властивості, обмежено придатні під багаторічні насадження.

Морфологічна будова ґрунтового профілю слідує. Зверху, до глибини 24-28 см залягає елювіальний слабогумусований горизонт світлобурого кольору, горіхувато-плитчатої структури з рясною аморфною крем'ярковою присипкою, крупнопилувато-середньосуглинкового гранулометричного складу, ущільнений, дрібнопористий, свіжий, з різким переходом до ілювіального горизонту. Вш неоднорідного іржаво-бурого кольору, горіхувато-призматичної структури з добре вираженими гранями, крупнопилувато-важкосуглинковий, багато бобовин півтораокислів заліза та марганцю, дуже щільний, вологий, дрібнопористий. На

глибині 80-85 см поступово переходить у ґрунтоутворюючу породу червонувато- бурого кольору - елювій-делювій магматичних

За даними лабораторних аналізів вміст гумусу у елювіальному слабогумусованому горизонті дуже низький і становить 1.35-1.40%. Сума увібраних основ дорівнює 5.2-7.0 ммоль на 100 г ґрунту. Реакція ґрунтового розчину у верхньому горизонті змінюється від сильнокислої до дуже сильнокислої (рН сольове 3.9-4.5), а гідролітична кислотність - від 4.20 ммоль до 6.65 ммоль на 100 г ґрунту. Ступінь насичення основами також низький і дорівнює 44-63%. Вміст шкідливого для рослин рухомого алюмінію коливається від 1.98 мг до 17.82 мг на 100 г ґрунту. Забезпеченість рухомими формами фосфору та калію змінюється від дуже низької до низької (відповідно 1.5-2.1 мг та 3.4-4.7 мг на 100 г ґрунту). Вміст лужногідролізованого азоту у елювіальному слабогумусованому горизонті ґрунтового профілю становить 3.1-5.9 мг на 100 г ґрунту.

Бурі гірсько-лісові ґрунти

Ґрунти цього генетичного типу залягають в передгірській частині населеного пункту с. Оноківці на добре дренованих кислих

материнських породах на крутих схилах низькогірного рельєфу Закарпатських передгір'їв.

Характерною особливістю бурих гірсько-лісових ґрунтів є слабка диференціація профілю, який можна представити як гумусовий горизонт, що поступово переходить у породу. Формувались вони переважно під лісовою послинністю на суглинковому елювії-делювії магматичних порід. Помірні зимові Г літні температури, висока вологість обумовлюють інтенсивне вивітрювання гірських порід. При цьому звільнюється велика кількість півтораокислів заліза та алюмінію що надають ґрунтоутворюючим породам і ґрунтам характерні темнобурі та червонобурі відтінки. Бурого забарвлення ґрунтам надають також фульвокислоти та їх комплекні сполуки, що утворюються при гуміфікації органічних решток в даних кліматичних умовах. Для цього типу характерна і слабка диференціація профілю, який можна представити як гумусовий горизонт, що поступово переходить у породу. В цей генетичний тип в межах населеного пункту с. Оноківці входить одна ґрунтова відміна, характеристика якої наводиться нижче.

Бурі гірсько-лісові неглибокі щепенюваті крупнопилувато важкосуглинкові

Розміщені одною ділянкою площею 10.1 га в південно-західній частині населеного пункту с. Оноківці на крутому схилі низькогірного рельєфу Закарпатських передгір'їв.

Характерною особливістю даної ґрунтової відміни є слабка диференціація профілю, який можна представити як гумусовий горизонт, що поступово переходить у породу. Сформувались на елювії-делювії магматичних порід важкосуглинкового гранулометричного складу в умовах глибокого залягання рівня ґрунтових вод. Характерною їх ознакою є те, що вона має неглибокий профіль, слабозасмічений щебенем, глибина якої не перевищує 45 см.

Морфологічна будова ґрунтового профілю слідує. Зверху, до глибини 20-21 см залягає гумусовий горизонт сіро-бурого кольору, зернисто-грудкуватої структури, крупнопилувато-важкосуглинкового гранулометричного складу, ущільнений, дрібнопористий, свіжий, щебеню більше 10%, перехід поступовий. Перехідний горизонт глибиною до 43-45 см бурого з червонуватим відтінком забарвлення, дрібногоріхувато-грудкуватої структури, крупнопилувато-важкосуглинковий, щільний, дрібнопористий, свіжий, щебеню і каміння більше

20%, з помітним переходом у материнську породу - елювій-делювій магматичних порід, підстелений з глибини 1.0-1.5 м незвітреними магматичними породами.

Вміст гумусу у верхньому горизонті змінюється від 2.02% до 2.90%. Сума увібраних основ становить 8.8-10.0 ммоль на 100 г ґрунту. Реакція ґрунтового розчину у гумусовому горизонті коливається від слабокислої до близької до нейтральної (рН сольове 5.2-5.6), а гідролітична кислотність - від 3.15 ммоль до 4.73 ммоль на 100 г ґрунту. Ступінь насичення основами складає 68-74%. Забезпеченість рухомими формами фосфору змінюється від дуже низької до низької, а рухомого калію - від низької до середньої (відповідно 1.8-4.2 мг та 5.9-9.0 мг на 100 г ґрунту). Лужногідролізований азот у верхньому горизонті ґрунтового профілю становить 7.2-7.8 мг на 100 г ґрунту.

Загальна їх площа становить 24.0 га. В передгірській частині населеного пункту с. Оноківці представлені ярами, відслоненнями магматичних порід. Ці землі або зовсім не мають пухкої ґрунтової маси, або їх потужність дуже мала, тому вони не використовуються у сільськогосподарському виробництві [24]

Проведення великомасштабних ґрунтових обстежень (масштаб 1 : 10000) Гуклівської, Дийдянської та Оноківської сільських рад проводилось з застосуванням ГІС — технологій. Матеріали великомасштабних, детальних ґрунтових обстежень занесені в базу даних ДП ” Закарпатський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою ” не тільки в паперовому, але і електронному (цифровому) виглядах в системі координат СК - 63.

На підставі проведених ґрунтових обстежень, агрохімічної паспортизації сільськогосподарських угідь, іонно-фотонної спектроскопії ґрунтів проведено аналіз змін якісного стану ґрунтів. Порівнюючи архівні дані великомасштабних ґрунтових обстежень сільськогосподарських підприємств обстежуваних територій попередніх років (1980 – 1983 р. р.), прийшли висновку: поглибились процеси деградації ґрунтів, загострилась проблема з балансом поживних речовин у землеробстві, зростає кислотність ґрунтового розчину, зменшується вміст гумусу. В ґрунтах склався негативний баланс поживних речовин, поширилась дегуміфікація, значно збільшилися

площі середньо- і сильнокислих ґрунтів, особливо в передгірській та гірській зонах Карпат.

РОЗДІЛ 4. Деякі аспекти організаційно - правової бази моніторингу ґрунтів

Цілий ряд законодавчих актів передбачає основні завдання, зміст і порядок охорони земель, а особливим об'єктом виділено охорону ґрунтів.

Ґрунт — природно - історичне біоорганомінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори внаслідок тривалої взаємодії біотичних, абіотичних і антропогенних чинників, основною із специфічних генетикоморфологічних ознак і властивостей якого є родючість [22].

Родючість ґрунтів великою мірою впливає на облік і використання земель у сільському господарстві. Для цієї галузі дуже важливо мати найпоширенішу характеристику земель за площею й видам угідь, якісними відмінностями території, особливо ґрунтового покриву, екологічного стану приземного середовища та економічні показники використання сільськогосподарських угідь [9, 5].

Статтею 37 Закону України «Про охорону земель» визначено, що «Моніторинг земель і ґрунтів проводиться з метою своєчасного виявлення зміни стану земель та властивостей

ґрунтів, оцінки ефективного здійснення заходів щодо охорони земель, збереження і відтворення родючості ґрунтів, відведення та ліквідації наслідків негативних процесів [2].

Порівняльною оцінкою якості ґрунтів за їх основними природними властивостями, які мають сталий характер та суттєво впливають на врожайність сільськогосподарських культур, вирощуваних у конкретних природно - кліматичних умовах є бонітування ґрунтів, як складова частина державного земельного кадастру [7].

Моніторинг ґрунтів сільськогосподарського використання включає: агрохімічне обстеження ґрунтів; контроль змін якісного стану ґрунтів в процесі сільськогосподарського використання земель; агрохімічну паспортизацію земельних ділянок. Агрохімічна паспортизація зрошуваних та осушених земель здійснюється через кожні 3 роки, богарних земель — через кожні 5 років. Суцільне обстеження всіх земельних ресурсів проводиться через кожні 20 років [2].

На сьогоднішньому етапі пореформеного етапу використання земель сільськогосподарського призначення ставить інші, більш суттєві вимоги. Одним з критеріїв є вартість

землі, яка за зауваженням Д. Бамбідри повинна формуватись за виключно ринковими факторами, основним для земель сільськогосподарського призначення є бонітетна оцінка якості ґрунтів [1, с. 6].

Застарілі дані ґрунтового обстеження, «усіченість», орієнтованість лише на вузького споживача, неузгодженість матеріалів і різноманітність методик унеможливають вироблення адекватної оцінки сучасного стану ґрунтового покриву на основі наявної інформації [23]. Усугублення цього є і морально застарілі технології проведення робіт з польового ґрунтового обстеження, агрохімічного аналізу, їх трудомісткості, дороговизні проведення досліджень, витрат часу.

Засобом правового регулювання земельних відносин є нормування, що відповідно ст. 165 ЗК «здійснюється ... шляхом прийняття відповідних нормативів», а Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 33) визнає нормування, як «норм, правил, вимог».

Загалом цілісного законодавчо визначеного землевпорядного нормування на даний час не має. Разом з тим підклас 13.080 « Якість ґрунту. Ґрунтознавство » чинного « Українського

класифікатора нормативних документів ДК 004 - 2003» передбачає: якість ґрунту та ґрунтознавство взагалі, дослідження, відбір, хімічні, фізичні, біологічні, гідрологічні властивості ґрунтів та інші стандарти стосовно якості ґрунту [22].

Одними із сучасних проблем державної земельної політики є припинення державного фінансування землеохоронних заходів, відсутність системного моніторингу реформування земельних відносин і землекористування, занедбаність державного обліку земель, недосконалість земельного законодавства, його підміна результатами поточної безсистемної відомчої нормотворчої діяльності тощо [6, с. 15].

Ряд вчених вважає, що в Україні робота зі сталого нормування у сфері землекористування тільки розпочинається. Третяк А., Дорош О. в цьому аспекті пропонують використати все напрацьоване раніше, врахувати міжнародний досвід, специфіку, яка впливає із суттєвих особливостей соціально-економічних, ґрунто - кліматичних та інших умов [8, с. 118].

В 2008 році вперше силами Державного комітету України із земельних ресурсів, Державних підприємств «Науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» підготовлено

концепцію єдиної системи нормативно - правових актів у сфері землеустрою [10].

Аграрною академією наук для відстеження процесів перетворення існуючої системи в майбутню, запропонована система контролю землекористування, яка включає 134 показники [8, с. 117].

Юрченко А., Греков Л., Мірошніченко А., Кузьмін А. пропонують суб'єктом землевпорядного нормування узаконити Державний комітет із земельних ресурсів, який, на жаль, на сьогоднішній час таким не являється. Пропонують процедуру здійснення землевпорядного нормування, яка б включала в себе стадії (1) розробки проектів нормативів, (2) їх експертизи і погодження на рівні комітету, (3) затвердження таких нормативно-правових актів, (4) їх реєстрацію та оприлюднення [17, с. 117].

Ступень М., Радомський С., Пересоляк В. погоджуються з думкою ряду вчених, що крім класів бонітування земель для оцінки придатності земель сільськогосподарського виробництва необхідно брати характеристики території, зокрема топографію місцевості, водні умови і агроклімат [14, с. 138].

На підставі проведеного аналізу матеріалів бонітування ґрунтів 1993 року, діючої грошової оцінки, проведеної за 1980 — 1988 р. р., які базувалися на екстенсивному розвитку сільського господарства при низькому рівні виробництва і розроблені із застосуванням застарілих методик і технік, тобто за часів колгоспно — радгоспної системи, вище згадані вчені пропонують застосування адаптованого до вітчизняних умов оцінки земель сільськогосподарської придатності підхід польських вчених, зокрема метод IUNG (Instytut Uprawi, Nawozenia i Gleboznawstwa (Pulavi)). Якість ґрунтів за цим методом пропонується оцінювати в двох площинах: за класами бонітування і економічною оцінкою землі за 100 - бальною шкалою, запропоновані конкретні коефіцієнти, шляхи розрахунку та приведені приклади оцінки земель [14, с. 138 - 156].

ВИСНОВОК

Виходячи з вище викладеного можна переконливо ще раз підтвердити, що утворення ґрунту - безперервний процес. Велика строкатість ґрунтового покриву регіону зумовлена фізико - географічним положенням області, вертикальною зональністю, особливими гідрологічними умовами, складною геоморфологічною та геологічною будовою. Материнська порода, рельєф місцевості, клімат, живі організми і час являються основним факторами утворення ґрунту. Деталізація вивчення основних ґрунтоутворюючих факторів, в тому числі часовому просторі, дасть змогу якомога ширше визначити значення кожного з них, як окремо взятого чинника та їх загалом, провести детальну якісну оцінку ґрунтів, створити частину основи обґрунтування еколого — економічної оцінки земель та розробки комплексної програми розвитку регіону.

Не викликає сумніву необхідність в проведенні робіт з розробки нових, удосконалення діючих: правового поля нормування в сфері землевпорядкування, технологічного забезпечення з погляду застосування та створення передових

методів, технологій визначення кількісного, якісного стану земель, обліку, модулювання прогнозування землекористування, обліку та збереження інформації.

Розробка принципово нових методів, удосконалення існуючих та їх застосування, нових програмних комплексів геоінформаційних систем в сучасному картографуванні, польовому обстеженні, агрохімічному аналізу, примінення спектрального аналізу ґрунтів, аеро та космічного знімання, зонування територій з введенням методик в правове поле дасть змогу кардинально змінити відношення до землевпорядкування в особливо важливо необхідному питанні – стабільність біоценозу сьогодення та створення сталого біоценозу в гармонії поєднання з розвитком продуктивних сил.

Здійснювана земельна реформа повинна забезпечити раціональне використання та охорону земель. В той же час в результаті складних економічних умов, недосконалості земельного законодавства, диспаритету цін на промислову та сільськогосподарську продукцію в області, як і в Україні в цілому, поглибились процеси деградації ґрунтів. Загострилась проблема з балансом поживних речовин у землеробстві, зростає

кислотність ґрунтового розчину, зменшується вміст гумусу. В ґрунтах склався негативний баланс поживних речовин, поширилась дегуміфікація, значно збільшилися площі середньо- і сильнокислих ґрунтів, особливо в передгірській та гірській зонах Українських Карпат.

Першим шляхом щодо покращення стану землі та раціонального його використання є зміна відношення до землі з боку держави, зокрема: усвідомлення необхідності фінансування робіт з розробки науково обґрунтованих програм реформування земельних відносин, створення нормативно — правової бази, обстеження ґрунтів, повноти ведення державного земельного кадастру тощо.

Через проблеми, які утворилися внаслідок нераціонального використання земель необхідно здійснити ряд дій, які покращать їх економічне та екологічне використання, серед них:

поліпшення сільськогосподарських земель шляхом застосування обґрунтованих доз і співвідношень елементів живлення мінеральних добрив та вапнування ґрунтів;

консервація малопродуктивних і деградованих земель шляхом залуження та заліснення;

здійснення рекультивації порушених земель; запровадження обов'язкового періодичного великомасштабного ґрунтового обстеження;

розробка принципово нових підходів бонітування ґрунтів;

економічне обґрунтування доцільності використання площ сільсько-господарських угідь різними формами господарювання;

визначення принципів перспектив розвитку сільського господарства;

створення єдиної бази (архівного фонду) якісного стану ґрунтів;

створення принципово нових програм комплексів ведення автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру для забезпечення його повноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бамбідра Д. 2010 - й зустрічаємо з вагомими здобутками / Д. Бамбідра // Землевпорядний вісник. - 2009. - № 12 — с. 4 -6.
2. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 39; Закон України «Про охорону земель».
3. Галян В. Г. Грунти Закарпатської області / Закарпатська землевпорядна експедиція Республіканського проектного інституту по землевпорядкуванню “Укрземпроект”. - Ужгород: в — цтво “Карпати”, 1969. - с. 71 з іл.
4. Горчакова Г. А., Койнов І. М., Коляда О. І. Закарпатська область // ГЕУ. Київ: “Українська Радянська Енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 1990. - с. 10 - 14.
5. Деревянко В. П. Історичні аспекти та сучасні проблеми картографування ґрунтів Закарпатської області // Реформування земельних відносин. Матеріали науково-практичної конференції Закарпатського інституту землеустрою, під ред. Поп С. С., Ужгород, Географічний факультет УжНУ, 2011. - С. 21 -23.

6. Земельні відносини в Україні: зб. інформ. - аналіт. матеріалів (1991 — 2010 роки) / В. П. Горбулін, Л. Д. Греков, А. Д. Юрченко та інші; за ред. В. П. Горбуліна. - Вид. 2 - ге вид. переробл. і допов. - К. : Істина, 2010. - 136 с. : іл. - Бібліограф. : с. 135.
7. Земельний кодекс України. [Http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).
8. Карта естественной защищенности подземных вод Украинской ССР. Масштаб 1 : 200000. Закарпатская область. Петрик В. М., Ратушный В. А. ГлавКГУ «Укргеология», ПГО «Запукргеология». Киев, Центральная тематическая экспедиция, 1990. - 54 с. с ил.
9. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передмова їх екологобезпечного використання. – 2 - ге вид. допов. / Д. С. Добряк, О. П. Канаш, Д. І., Бамбідра, І. А., Розумний. - К. : Урожай. - 464 с.
10. Концепція єдиної системи нормативно-правових актів у сфері землеустрою. Затверджено наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 28 листопада 2008 року № 584 / Під ред.

Третяка А. М. - К. : Державний комітет України із земельних ресурсів.

11. Методические разработки земельного кадастра в Украинской ССР. - К. : 1.
12. Митропольський І. Є., Буксар, В. С., Лінтур М.І. та ін. Дослідження забруднення ґрунтів вздовж автомагістралі Ужгород - Чоп / Нові технології в геодезії, землевпорядкуванні та природокористуванні. Матеріали V науково-практичної конференції (м. Ужгород 28 — 30 жовтня 2010 р.). Ужгород : Видавництво УжНУ “Говерла”, 2010. - С. 171 — 175.
13. Митропольський І. Є., Буксар, В. С., Свида Ю. Ю. та ін. Оцінка забруднення важкими металами ґрунтів сільгоспугідь поблизу автотраси Ужгород – Чоп / Нові технології в геодезії, землевпорядкуванні та природокористуванні. Матеріали V науково-практичної конференції (м. Ужгород 28 — 30 жовтня 2010 р.). Ужгород: Видавництво УжНУ “Говерла”, 2010. - С. 188 — 192.
14. М. Ступень, С. Радомський, В. Пересоляк. Використання земель сільськогосподарського призначення в пореформенний період. Монографія. Львів, ФОП «Марусич М. М.». 2011. - 196 с.

15. Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області до 2015 року / Закарпатська обласна рада, Закарпатська обласна адміністрація; Попович Ю., Слава С. і інші. Ужгород : “Поліграфцентр “Ліра”, 2007. - 23 с. з іл.
16. Общесоюзная методика оценки земель (временная). - М.. 1976. - 70 с. Республіканського проектного інституту по землевпорядкуванню “Укрземпроект”. – Ужгород ё: в — цтво “Карпати”, 1969. - с. 71 з іл.
17. Сучасна земельна політика України / Юрченко А. Д., Греков Л. Д., Мірошніченко А. М., Кузьмін А. В. - К.: Інтертехнологія, 2009. - 260 с. - Бібліограф.: с. 243 — 257.
18. Теоретичні основи земельного кадастру: Навч. Посібник / М. Г. Ступень, Р. Й. Гулько, О. Я. Микула та ін.; За заг. ред. М. Г. Ступеня. - Львів: «Новий Світ 2000», 2003. - 336 с.
19. Третьяк А. М., Дорош О. С. Під заг. ред. Третьяка А. М. Управління земельними ресурсами. - К. : ТОВ «Август Трейд», 2008. - 462 с.
20. Фондові матеріали по детальному та великомасштабному обслідуванню ґрунтів у

колгоспах і радгоспах Закарпатської області (1976 — 2011 роки) державного підприємства «Закарпатський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою».

21. Закон України «Про охорону земель»
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/>.
22. <http://ukraine.uapravo.net>.
23. www.issar.kharkov.ua.
24. Технічний звіт з ґрунтового обстеження земель Оноківської сільської ради Ужгородського району Закарпатської області. ДП. «Закарпатський науководслідний та проектний інститут землеустрою» Ужгород 2012

Мал. 1. Якісний стан ґрунтів Закарпатської області в розрізі районів (ДП “Закарпатський обласний державний проектно -технологічний центр охорони родючості ґрунтів та якості продукції” , 2010 р.).

Видавництво «ТУРпрес»
89200 м. Перечин, вул. Жовтнева ,93
Замовлення №669-2013р. Наклад 50 прим, А5